Socioekonomski status roditelja i školski uspjeh učenika

Đurić, Bernarda

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:335289

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-26**

Repository / Repozitorij:

Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

SOCIOEKONOMSKI STATUS RODITELJA I ŠKOLSKI USPJEH UČENIKA

(DIPLOMSKI RAD)

Studentica: Bernarda Đurić
Mentorica: prof. dr. sc. Sofija Vrcelj
Studij: Sveučilišni diplomski jednopredmetni studij pedagogije

Rijeka, rujan 2015.

SAŽETAK

Postoje razne činjenice koje danas ukazuju na razliku školskog uspjeha učenika u odnosu na socioekonomski status obitelji iz koje dolazi. Jasno je da visina socioekonomskog statusa obitelji utječe na budući život djeteta, smjer u kojem će ono ići, uspjeh koji će ostvariti te status koji će postići u društvu. Mnogo je čimbenika koji čine sam socioekonomski status, od visine primanja unutar obitelji, do strukture obitelji, broja djece, obrazovanja roditelja, ali i općeg stanja u državi u kojoj se živi. Isto tako, postoji i mnogo čimbenika koji utječu na uspjeh učenika, kao npr. odabir škole, učitelji, društvo, psihofizičke osobine djeteta, ali i motivacija. S obzirom na veliki broj čimbenika koji neposredno utječu na socioekonomski status obitelji i na školski uspjeh učenika, u ovom diplomskom radu napravljena je analiza utjecaja socioekonomskog statusa obitelji na uspjeh njihove djece. U tu svrhu proveden je intervju s deset ispitanika koji dolaze iz obitelji različitog socioekonomskog statusa, a čiji je uspjeh različit od očekivanog.

Ključne riječi: obitelj, škola, obrazovanje, socioekonomski status obitelji, uspjeh učenika, motivacija

SUMMARY

Today, there are various facts that are making difference in student school success in a relation with socioeconomic status of the family in which one child is born. The fact is that the height of the socioeconomic status is affecting the future life of the child (in which direction it will go, the success that will achieve and the society status that will acquire).

There are plenty of factors that are making the socioeconomic status of one family which includes the level of financial allowances of the family, the family structure, the number of children, education of the parents as well as the overall situation in the country in which one is living.

Also, there are many factors that are affecting student achievement, such as selection of schools, teachers, society, psychological and psyhical characteristics and motivation of child.

In this graduation thesis is made an analysis that is prooving the impact of socioeconomic status of the family on the success of their children, dew the large number of factors that is directly affecting the socioeconomic status of the families and academic achievements of student.

In that purpose is performed an interview with ten individuals who are coming from families with different socioeconomic status and in final the success is different than it is expected.

KEY WORDS:

Family, school, education, socioeconomic status of the family, school success, motivation

SADRŽAJ:

1. UVOD……..4
1.1. TEMELJNE KARAKTERISIKE I SPECIFIČNOSTI OBITELJSKOG I ŠKOLSKOG ODGOJA…….5
2. ŠKOLSKI USPJEH…….6
2.1. ČIMBENICI ŠKOLSKOG USPJEHA UČENIKA……6
2.1.1. ULOGA OBITELJI NA ŠKOLSKI USPJEH UČENIKA……9
2.1.2. OBRAZOVANJE RODITELJA KAO ČIMBENIK ŠKOLSKOG USPJEHA UČENIKA……13
2.1.3. ULOGA ŠKOLE NA ŠKOLSKI USPJEH UČENIKA……15
2.1.4. ULOGA VRŠNJAKA NA ŠKOLSKI USPJEH UČENIKA……16
2.1.5. PSIHOFIZIČKE OSOBINE UČENIKA……...18
2.1.6. OSOBNA MOTIVIRANOST UČENIKA……20
3. SURADNJA OBITELJI I ŠKOLE U OBRAZOVANJU DJETETA…….23
3.1. FUNKCIJE I ZADACI OBITELJI……28
3.2. FUNKCIJE I ZADACI ŠKOLE KAO ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE……...35
4. SOCIOEKONOMSKI STATUS OBITELJI I USPJEH UČENIKA……...37
4.1. UTJECAJ NISKOG SOCIOEKONOMSKOG STATUSA OBITELJI NA ŠKOLSKI USPJEH UČENIKA……44
4.2. UTJECAJ VIŠEG SOCIOEKONOMSKOG STATUSA OBITELJI NA ŠKOLKI USPJEH UČENIKA……...47
5. PREDMET ISTRAŽIVANJA……..49
5.1. CILJEVI I ZADACI ISTRAŽIVANJA……...49
5.2. METODE I UZORAK ISTRAŽIVANJA……....50
5.2.1. OPIS ISPITANIKA……51
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I NJIHOVA INTERPRETACIJA……54
7. ZAKLJUČAK……....70
8. LITERATURA……..73

1. UVOD

Iz mnoštva čimbenika koji utječu na uspjeh učenika, moguće je izdvojiti i obitelj. Pretpostavlja se da uvijek netko stoji u pozadini nečijeg uspjeha.

Postoje mnogobrojni istraživači koji su se bavili utjecajem socioekonomskog statusa obitelji na uspjeh djeteta, poput Congera i suradnika, 2002; McNeala, 2001; Sirina, 2005; Šimića, 2010. te mnogih drugih. Različite varijable i faktori stavljaju se u modele istraživanja, uspoređuju se zemlje i škole, u odnos se stavljaju obitelj, škola, društveni status i financijske mogućnosti. Ispituju se razne metode utjecaja socioekonomskog stuatusa na uspjeh učenika i u svakom se istraživanju pojedine varijable dodaju, a pojedine izbacuju iz modela kako bi se dobio što relevantniji podatak. Većina autora nalazi vezu između višeg socioekonomskog statusa i boljeg uspjeha učenika (Gregurović, 2010; Morgan, Farkas, Hillemeier i Maczuga, 2010; Dr. Lam, 2014.), no postoje i istraživanja u kojima nema poveznice između navedenih dvaju faktora (Obasi, 1999; White, 1982, Čudina Obradović, 1995).

Isto tako, mnogobrojna se istraživanja razlikuju, čak su i kontradiktorna, a razlog tomu najvećim su dijelom vrijeme i države u kojima se provode. U nekim državama se još uvijek jako cijene obiteljske vrijednosti pa djeca iz tih zemalja imaju veliku ovisnost o roditeljima, dok se u određenim državama upravo prema socioekonomskim prilikama i stvaraju učenici različitih profila, do onih koji zbog smanjenih financijskih mogućnosti imaju slabiji uspjeh i obrnuto.

U radu će se navoditi značajke i funkcije obitelji i obiteljskog odgoja, ali i škole kao obrazovne ustanove koja utječe na dijete. Poseban osvrt izvršen je na socioekonomski status obitelji i uspjeh njihove djece, kao i na druge čimbenike koji se pokazuju relevantnima za uspjeh.

1.1. TEMELJNE KARAKTERISTIKE I SPECIFIČNOSTI OBITELJSKOG I ŠKOLSKOG ODGOJA

U većini zemalja osoba se prestaje smatrati djetetom nakon navršenih 18 godina ili nakon završene škole. U tom razdoblju s jedne strane na dijete, njegovo obrazovanje i odgoj, utječu roditelji i obitelj, a s druge strane škola kao obrazovna ustanova te učitelji i ostali učenici s kojima je dijete svakodnevno u kontaktu. Može se reći da dijete istodobno odgajaju i roditelji i učitelji jer podjednako vremena provode s njima. Također, na djetetov odgoj utječu i rodbina i prijatelji njegovih roditelja, kao i ostala školska djeca i osobe u školskom sustavu, poput pedagoga i ravnatelja. Iz navedenoga slijedi da se i obiteljski odgoj i školski odgoj razlikuju te imaju drugačiji utjecaj na dijete i njegov školski uspjeh.

Obitelj je mala skupina ljudi u kojoj svi članovi zadovoljavaju brojne biološke, psihološke, socijalne i odgojno-obrazovne potrebe te razvijaju osobnost (Mušanović, Rosić, 1997., str. 118). Obitelj kao ljudska zajednica ima primarnu zadaću odgojiti dijete u duhu društvenih i etičkih vrijednosti. Osnovne funkcije obitelji su reprodukcija, osiguravanje ekonomske sigurnosti, održavanje urednih odnosa među svojim članovima, socijalizacija i emocionalna podrška (Rosić, Zloković, 2002). Kroz godine se struktura, funkcija i veličina obitelji neprestano mijenjaju. Može se ustanoviti razlika tradicionalnih obitelji, koju čine otac koji radi, majka koja je doma sa djecom te ostali članovi uže i šire obitelji, od modernih obitelji koje osim ove tradicionalne strukture mogu biti obitelji samohrane majke, izvanbračne veze, te obitelji razvedenih brakova. Upravo zbog tih promjena obitelj se može definirati kao „svaka grupa ljudi u braku, krvnom srodstvu, usvajanju, seksualnim i međusobno intimnim odnosima“ (Rosić, Zloković, 2002., str. 15). No obitelj je samo jedna od nekoliko odgojnih sredina u kojima se dijete odgaja pa tako među najvažnije odgojne sredine, uz obitelj, ubrajamo i predškolske ustanove, školu, medije, sredine slobodnog vremena, vršnjake i proizvodne sredine (Rosić, Zloković, 2002).

Ono što školu razlikuje od obitelji jest to što obitelj ne radi razlike među djecom, a u školi se na principu ocjenjivanja djeca definiraju kao uspješna ili manje uspješna. Škola je mjesto planiranog i svrhovitog procesa učenja u kojem se socijalni subjekti (učenici) razvijaju prema poželjnom pravcu. Za razliku od sociološkog određenja, pedagoško određenje daje prvenstvo

različitim pedagoško-didaktičkim aktivnostima, kao što su: socijalizacija, vođenje, usmjeravanje, podučavanje, učenje i nastava (Vrcelj, 2000., str. 26).

I obitelj i škola svojevrsno utječu na uspjeh i daljnji razvoj djeteta. Obitelj je ta koja djetetu daje pažnju i ljubav, dok je škola ta koja djetetu daje znanje od kojega će jednog dana moći samo djelovati i raditi i daje mu osjećaj da je dio jedne velike zajednice u kojoj će jednog dana samo živjeti i doprinositi. Obitelj je ta od koje dijete mora dobiti podršku za rast i razvoj, a škola je ta koja djetetu daje usmjerenje za život i rad.

2. ŠKOLSKI USPJEH

Pod školskim uspjehom podrazumijeva se uspješan razvoj osnovnih životnih vještina, savladavanje školskih sadržaja, te prilagođavanje učenika socijalnoj sredini (Zloković, 1998., McCoy i sur., 2005., Beabout, 2006). Uz ostale pokazatelje školskog uspjeha, opći školski uspjeh i zaključne ocjene iz pojedinih predmeta predstavljaju osnovnu mjeru i odraz izvršavanja zadaća i kakvoće rada učenika tijekom školske godine (Jokić, Ristić Dedić, 2010.). Vrcelj smatra kako su uspjeh uopće i školski uspjeh, „neuhvatljivi" i difuzni pojmovi i u tom slučaju dolazi do pokušaja njihova definiranja (1996). Školski uspjeh vrlo je varijabilna i relativna kategorija (Vrcelj, 1996, str.14). Vrcelj također uočava kako u mnogobrojnim definicijama školskog uspjeha dolazi do miješanja dvaju osnovnih kriterija, odnosno uzima se razina realizacije zadataka nastave ostvarenih nastavnom djelatnošću, dotičući se se pritom i promjena koje se događaju kod učenika (1996).
U istraživanju obrazovnih uspjeha jedno od pitanja jest u kojoj se mjeri i na osnovi kojih osobina učenika, obilježja obitelji, škole ili šire socijalne okoline može predvidjeti školski uspjeh (Babarović, Burušići Šakić, 2010). Prediktori školskog uspjeha su mnogobrojni, a najčešće ih se može svrstati u tri veće skupine: individualni, obiteljski i okolinski (Škrokov, 2014., str.7).

2.1. ČIMBENICI ŠKOLSKOG USPJEHA UČENIKA

Provjeravanje znanja stalno je prisutna društvena funkcija i stara je gotovo koliko i društvo (Vrcelj, 1996, str.16). I danas je provjeravanje znanja prisutno u školi, gdje se školski uspjeh iskazuje ocjenom. Školska ocjena nerijetko se uzima kao karakteristika na temelju koje se

donose drugi, implicitni zaključci o osobi – o njezinoj inteligenciji, ličnosti, uspješnosti ili neuspješnosti. Može se reći da se ona uzima kao društveni reprezentant te da se na temelju ocjena iskazuje napredovanje i društvena promocija. Cilj ocjenjivanja ne bi trebalo biti razvrstavanje učenika prema uspjehu, već pomoć učeniku i nastavniku da usmjere pažnju i aktivnosti na vidljive propuste i nedostatke (Galić, 2013).

Školski je uspjeh nešto što u velikoj mjeri određuje način i smjer cjelokupnog života svakog pojedinca. Stoga je jedan od najznačajnijih događaja u psihologiji bio upravo razvoj skale inteligencije pomoću koje se nastojao predvidjeti školski uspjeh kod djece. Skala inteligencije razvijena je početkom 20.st., a od tada do danas provedena su brojna istraživanja kojima se nastojala ispitati povezanost uspjeha, na različitim mjerama školskog uspjeha, i nekih vanjskih faktora. Školski se (ne)uspjeh ne može lako opisati i ne postoji jedan specifičan faktor koji je zaslužan za školski uspjeh ili neuspjeh. Međutim, važno je napomenuti da na stavove učenika prema školi i učenju, njegovu motivaciju i osjećaje može u velikoj mjeri utjecati obitelj, posebice roditelji. Važno je da roditelji ovdje prepoznaju svoju ulogu te da svojim interesom i uključenošću u obrazovanje svog djeteta potaknu odgovornost i marljivost kod svojih školaraca što će potom zasigurno uroditi uspjehom.

Na školski uspjeh učenika utječe puno toga. Njegova inteligencija, učitelj, razredno okruženje, ali svakako i obiteljsko okruženje, odnosno socioekomski status njegovih roditelja. Može se reći da je obitelj primarni čimbenik socijalizacije djeteta pa kao takav svakako utječe na djetetov kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj, ali i na uspjeh u školi. Brojna istraživanja pokazala su da su sociodemografske karakteristike obitelji, poput socioekonomskog statusa, strukture obitelji, razvoda, karakteristika majke, veličine obitelji i karakteristika susjedstva, povezane s akademskim postignućem učenika (Obradović-Čudina 1995.). U istraživanjima školskog uspjeha i faktorima koji na njega utječu prikupljaju se razni podaci, i to (OECD, 2010., Baucal, 2012., str. 7.):

1) podaci o različitim faktorima koji mogu biti relevantni za postignuća:
a) materijalni i obrazovni resursi kojima obitelj raspolaže;
b) stav učenika prema učenju,
c) motivacija za učenje,
d) strategije i navike u vezi sa učenjem;

e) osposobljenost učenika da primjenjuje suvremene informatičke tehnologije i doprinos škole informatičkoj pismenosti;

2) podaci o različitim aspektima funkcioniranja škole kao što su:
a) karakteristike nastavnika (nivo obrazovanja, profesionalna motivacija, stilovi rada),
b) veličina razreda,
c) sastav razreda (homogenost ili heterogenost),
d) klima u učionici i školi,
e) odnos nastavnika prema učenicima,
f) osjećaj pripadanja školi,
g) školska anksioznost;

3) podaci o materijalnim resursima kojima škola raspolaže:
a) načinu financiranja (državna ili privatna),
b) procesu upravljanja i donošenja odluka,
c) uključenosti roditelja u procese i odlučivanje u školi.

Postoji nekoliko različitih teorija školskog uspjeha pa nastavku slijedi prikaz nekoliko istraživanja. Školski uspjeh Cattell definira kao rezultat intelektualnih sposobnosti motivacije i crta ličnosti (Zloković, 1998., str. 98). Delač i Kozarić ga definiraju kao stupanj postizanja znanja i vrijednosti koja su propisana nastavnim planom i programom (2010). Kao jedan od važnih preduvjeta školskog uspjeha Zrilić ističe inteligenciju, ali i neke druge faktore poput: konativnih osobina (volja, upornost i marljivost), afektivnih osobina (emocionalna inteligencija i empatija) te motivacije (2005). Grgin (1999.) naglašava i važnost verbalnih sposobnosti za školsko postignuće jer se pokazalo da redovito učenici koji imaju bogatiji rječnik i jezično znaju oblikovati naučene sadržaje, imaju i bolje ocjene (Zrilić, 2005., str. 126).

Školskim uspjehom učenik stvara sliku o sebi koja može biti pozitivna ili negativna. Kroz razna provjeravanja, ocjenjivanja i vrednovanja dolazi se do školskog uspjeha. Prikupljanjem podataka kroz dulji period vrši se sustavno provjeravanje. Ocjenjivanje je pak razvrstavanje u određene kategorije, što je u našem školstvu skala od pet stupnjeva (odličan 5, vrlo dobar 4, dobar 3, dovoljan 2, nedovoljan 1). Kyriacou (1995.) ocjenjivanjem zove svaku aktivnost u

kojoj se prosuđuje učenikov uspjeh (Delač i Kozarić, 2010., str. 448). Kada se uzimaju u obzir uvjeti u kojima su rezultati postignuti, onda govorimo o evaluaciji postignuća, odnosno vrednovanju. Uz ostale pokazatelje školskog uspjeha, Jokić i Ristić Dedić navode kako opći školski uspjeh i zaključne ocjene iz pojedinih predmeta predstavljaju osnovnu mjeru i odraz izvršavanja zadaća i kakvoće rada učenika tijekom školske godine (2010).

Prema Babarović, Burušić i Šakić školska postignuća učenika ovise o obilježjima učenika, obiteljskoj i socijalnoj okolini iz koje učenik dolazi, obilježjima učitelja te obilježjima škole (2009). Rečić u svojoj knjizi „Obitelj i školski uspjeh učenika“ govori o faktorima koji utječu na školski uspjeh, a to su: psihofizičke osobine učenika, obitelj, škola i uža društvena sredina (2003).

Iz prezentiranog se može pretpostaviti da, osim socioekonomskog statusa u obitelji, postoji niz drugih faktora koji utječu na uspjeh učenika. Isto tako, svako istraživanje na drugačiji način mjeri školski uspjeh. Netko mjeri uspjeh završenim osnovnoškolskim obrazovanjem bez obzira na ocjenu, dok netko uspjehom smatra najviše ocjene iz najvećeg broja predmeta koje učenik sluša u jednog školskoj godini. Pojedina su istraživanja vršena samo iz dvaju ili triju predmeta, dok su ostala istraživanja vršena na temelju svih predmeta i prosjeka svih ocjena. Kao što ne postoji točan opis socioekonomskog statusa, tako ne postoji ni univerzalan stav oko školskog uspjeha. Stoga nije čudno da se istraživanja razlikuju jer su korištene drugačije varijable i drugačije metode koje pojedine odnose stavljaju u korelaciju te na temelju toga dobivaju rezultat koji se podudara ili ne podudara s ostalim istraživanjima. Ono što je kod svih autora isto jest konstatacija da iza školskog uspjeha učenika svakako stoji nešto u pozadini, bio to roditelj, učitelj ili osobna motivacija.

2.1.1. ULOGA OBITELJI U ŠKOLSKOM USPJEHU UČENIKA

„Obitelji funkcioniraju u okviru društveno-ekonomsko-kulturalnih prilika, stvarajući pri tome posebne uvjete za život i rad svojih članova“ (Vrcelj, 1996, str. 20).
Od obilježja obitelji kao najbolji prediktor školskog uspjeha u velikom broju istraživanja pokazao se socioekonomski status obitelji (SES). U različitim istraživanjima povezanosti školskog uspjeha i obiteljskog socioekonomskog statusa korištene su različite mjere, poput

obrazovanja i radnog statusa roditelja, prihoda obitelji, položaja obitelji na društvenoj ljestvici i slično, koje su u relativno visokoj međusobnoj korelaciji, no rezultati upućuju na jedinstven zaključak. Od sociodemografskih varijabli obitelji najjači prediktor školskog uspjeha je obrazovanje majke, a od varijabli kojima se mjeri obiteljska interakcija osjećaj usamljenosti u obitelji (Šimić, 2011., str. 45). Djeca iz obitelji niskog socioekonomskog statusa postižu lošije rezultate u školi od prosječnih i onih bolje stojećih (Sirin, 2005.; White, 1982). Istraživanja koje je provodio C. Jencks (1988.) pokazala su da porijeklo, odnosno obiteljska sredina, ima veći utjecaj na uspjeh nego kvocijent inteligencije (Vrcelj, 1996).

Od ostalih obilježja obitelji, utjecaj na školsko postignuće ima i broj braće i sestara. Rezultati nekih istraživanja ukazuju na lošiji školski uspjeh djece u mnogobrojnim obiteljima (Eijck i De Graaf, 1995.; Jaeger, 2009). Jedno od objašnjenja nudi teorija smislene obiteljske poticajnosti (Blake, 1981.) prema kojoj djeca s više braće i sestara dobiju manje razvojnih poticaja od jedinaca ili djece koja imaju samo jednog brata ili sestru. Pretpostavka jest da roditelji imaju sve manje vremena i poticajnih sredstava za svako pojedino dijete u obitelji s više djece (Škrokov, 2014., str. 8).

Prva istraživanja koja su provedena o utjecaju obitelji na školsku uspješnost definirala su kvalitetu obitelji kao socioekonomski status obitelji (SES). Prema jednom provedenom istraživanju postoje dva shvaćanja obiteljskih utjecaja na školsko postignuće djeteta (Čudina-Obradović, 1995):

1) prema Piagetu kognitivni razvoj posljedica djetetovih „akcija na predmet“ i glavni je zadatak roditelja da djetetu omogući uočavanje posljedica vlastite akcije;
2) prema Vygotskom je zadatak obitelji važniji i teži jer je djetetov kognitivni razvoj posljedica kvalitetne i organizirane socijalne interakcije.

Jedan je od važnih segmenata obiteljskog odgoja pomoć i ohrabrivanje djeteta u razvoju vlastitih potencijala za učenje (Zloković, 1998., str. 104). Bitna uloga obitelji u učenikovom uspjehu jest i sama struktura obitelji, odnosno to živi li dijete s oba roditelja ili samo jednim, te veličina obitelji. Brojne studije pokazale su kako je prvorođeno dijete uspješnije i u prednosti pred braćom i sestrama koji su rođeni kasnije. Zajonc (1976.) ističe veličinu obitelji kao važan čimbenik jer djeca koja su rasla u većim obiteljima imaju niži IQ od onih u manjim obiteljima (Zloković 1998).

Nadalje, može se govoriti i o stilovima odgoja te emocionalnoj klimi u obitelji kao važnim čimbenicima učenikova uspjeha jer gotovo sva istraživanja potvrđuju njihovu važnost za ponašanje i postignuće djeteta (Zloković, 1998., str. 108). Tako primjerice o roditeljskom stilu odgoja ovisi kako će se djeca odnositi prema školi, svojim obavezama, nastavniku, kako će se adaptirati u socijalnoj sredini, odnositi prema vršnjacima te kako će razvijati emocije (Zrilić, 2005).

Situacija u obiteljskom domu uvelike utječe na učenikovu sposobnost učenja, a time i na školski uspjeh. Za školski uspjeh važni su međusobni odnosi roditelja; međusobna ljubav, osjećaj da imaju zajedničke ciljeve i odsutnost zlostavljanja (Obradović-Čudina, 1995., str. 634). Prema rezultatima dobivenim u jednom istraživanju navodi se kako je ključ uspješnog braka koji proizvodi kvalitetno roditeljstvo u rukama muža; ako on voli ženu, doživljava brak kao zajedništvo i aktivno se angažira u rješavanju zajedničkih problema, žena će biti zadovoljna, u braku neće biti međusobnog zlostavljanja i djeca će napredovati u obrazovnom pogledu.

Jedne od prvih rezultata prikazao je Warner 1941. godine, koji je sa suradnicima intervjuirao stanovništvo Newburyporta i Massachusettsa o načinu na koji provode slobodno vrijeme. Na temelju tog istraživanja utvrđen je kvalifikacijski sustav socijalnog statusa koji je nazvan socioekonomski status (SES), a koji se ispitivao u odnosu na roditeljske stilove, stavove prema kazni, neovisnosti, uspjehu učenika itd. Neka istraživanja pak pokazuju kako je društvena sredina u ranijem djetinjstvu, kao i intelektualna stimulacija djece, važnija od socioekonomskog statusa roditelja (Zloković, 1998., str. 110).

U mnogim istraživanjima pronađen je značajan utjecaj obitelji na školsku uspješnost. Tako je White (1982.) istraživanjem došao do povezanosti školskog uspjeha i roditeljskih stavova prema školi, učenju, čitanju, roditeljskih aspiracija za dječje napredovanje i slično (Delač i Kozarić, 2010., str. 448). Istraživanja provedena u Americi o aktivnostima u slobodnom vremenu djece i njihovoj povezanosti s uspjehom u školi pokazala su da djeca koja neorganizirano provode slobodno vrijeme, bez angažmana roditelja, imaju lošije ocjene u školi (Zrilić, 2005).

Različite studije potvrđuju roditelje kao jedan od najvažnijih čimbenika zaslužnih za učenikov pravilan rast i razvoj te postignuće, a pritom se posebno ističe važnost emocionalne klime, socioekonomskog statusa, obrazovanja, zdravlja, veličine obitelji te reda rođenja djeteta, kao relevantnih čimbenika za učenikovo postignuće (Zloković, 1996).

Dobar roditelj iskoristit će svoj utjecaj da pozitivno motivira svoje dijete te će zajedno s djetetom istraživati razne mogućnosti koje su pred njim. Pritom će voditi računa o djetetovim razvojnim i emocionalnim potrebama i neće biti usmjeren na zadovoljenje vlastitih potreba "kroz" svoju djecu. Nađu li se roditelj i dijete u situaciji da je dijete postiglo nešto lošiji uspjeh u školi ili da uspjeh u školi stalno slabi, a uzrok tome roditelj ne nalazi u nekom stresnom događaju, smrtnom slučaju u obitelji, promjeni okoline i slično, možda je djetetu potrebna pomoć u organizaciji radnog okruženja, dnevnog rasporeda ili se dijete ne služi dobrim tehnikama učenja. Najčešće se takav pad za jednu do dvije prosječne ocjene događa u petom razredu osnovne škole ili u prvom srednje, kada dijete mijenja učiteljicu i razredno odjeljenje te školu, a uz to u tim razdobljima dolazi i do razvojnih promjena (vrijeme sazrijevanja). U takvim slučajevima iznimno je važna suradnja roditelja i djeteta, kao i prihvaćajući, neokrivljavajući stav. Roditelj treba pomoći djetetu da ispravi loše ocjene te da ne dobije nove lošije (www.zdrav-zivot.com.hr).

Obitelj, bilo da je čini jedan roditelj ili više djece, svakako ima veliku ulogu u postignuću djeteta u školi. Kao što postoji razlika od obitelji do obitelji, tako je i razlika i u uspjehu učenika. Ponekad jedan roditelj može puno više pomoći djetetu u ostvarenju boljeg uspjeha nego oba roditelja skupa. Nekada si braća ili sestre međusobno mogu više pomoći u rješavanju nekih školskih zadataka nego što to može roditelj. Prednost je ipak kod majki, one su te koje imaju više razumijevanja i više vremena za dijete te će nerijetko biti značajnije kod ostvarivanja uspjeha djeteta nego očevi. No odnosi unutar obitelji faktori su koji jako utječu na razvoj djeteta. Ako u obitelji vlada pozitivna i zdrava atmosfera, naravno da će i dijete biti sretnije i postići bolji uspjeh.

2.1.2. OBRAZOVANJE RODITELJA KAO ČIMBENIK ŠKOLSKOG USPJEHA DJETETA

Kritike ekonomskih modela ističu da je utjecaj ekonomske moći obitelji samo prividan te da pravi utjecaj zapravo imaju inteligencija i obrazovanje roditelja. Ono što je važno istaknuti kao samu temu kojom se rad bavi, jest uloga socioekonomskog statusa i naobrazbe roditelja. Školska sprema roditelja pokazuje značajnu povezanost s uspjehom djece u školi. Djeca obrazovanijih roditelja postižu u prosjeku bolje rezultate u školi (Bowey, 1995.; Luster i McAdoo, 1996.; Rečić, 2003.; Smith i Dixon, 1995).

Obrazovanje roditelja može djelovati na školski uspjeh djeteta na više načina, preko roditeljskog odnosa (manje obrazovani roditelji češće pokazuju autoritaran stil roditeljstva (Lacković-Grgin, 1977.; Spera, 2005.), postupaka odgoja, roditeljske uključenosti, najšire rečeno, preko govornih i iskustvenih poticaja u obitelji (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Obrazovaniji su roditelji u većoj mogućnosti osigurati bolje mogućnosti obrazovanja, pomagati djetetu u učenju te im na taj način prenijeti kognitivne kompetencije. Postavljanjem većih zahtjeva pred dijete, prenošenjem stavova i uvjerenja o važnosti školovanja te uključenošću u proces obrazovanja i suradnjom sa školom obrazovaniji roditelji utječu na uspjeh svoje djece u školi (Noack, 2004).

Obrazovani roditelji postavljaju pred djecu veće zahtjeve, brže uočavaju i ispravljaju pogreške u odgoju te bolje surađuju sa školom. S druge strane, živeći u obrazovanijoj sredini, djeca su snažnije motivirana za stjecanje obrazovnih i kulturnih dobara (Bedeniković, 2009).

Istraživanja pokazuju da stupanj obrazovanja i oca i majke ima značajnu ulogu u obrazovnom i profesionalnom uspjehu mladih (Ilišin, 2013.). Istraživanja posebno naglašavaju važnost obrazovanja majke, budući da je ona najčešće više nego otac uključena u svakodnevne školske aktivnosti djeteta (Markuš, 2005., Šimić, 2011).

Karakteristike roditelja utječu na opće obiteljske odnose i interakciju roditelj-dijete (stil roditeljstva i roditeljski postupci), a oni utječu na karakteristike učenika (ciljevi, vrijednosti, motivacija, strategije učenja). S druge strane, karakteristike učenika u direktnom su odnosu sa školskim uspjehom (Šimić, 2011).

Socioekonomski položaj odnosno status mladih predstavlja pozadinu za razvojne ishode pojedinaca i oblikovanje njihove vrijednosno-stavovske strukture, pri čemu je roditeljsko ulaganje vremena, financijskih resursa i ljudskog kapitala u obliku vlastitog znanja i poznanstava značajna komponenta aktualnog i budućeg društvenog položaja mladih. U modernim društvima životne šanse i socioekonomski položaj pojedinca u velikoj mjeri ovise o njegovim obrazovnim postignućima, zbog čega se na obrazovni sustav gleda kao na alokacijski mehanizam za različite socioekonomske položaje (Ilišin, 2013). Realno je pretpostaviti da će današnja generacija mladih u konačnici biti obrazovanija od svojih roditelja što znači da će dio njih u tom pogledu napredovati na socijalnoj ljestvici (Ilišin, 2013).

Također, obrazovanje roditelja može utjecati i na veličinu kućanstva i distribuciju obrazovnih šansi između braće i sestara te na okolinu u kojoj djeca provode svoje djetinjstvo i adolescenciju, oblikujući njihove ukuse i preferencije (Feinstein i dr., 2004). Utjecaj socioekonomskog statusa obitelji proteže se i izvan ovih okvira, na što upozorava M. Marmot (2005.), govoreći kako zdravlje slijedi socijalni gradijent, što naziva «statusnim sindromom», a njegovi nalazi potvrđuju da što je stupanj obrazovanja viši, vjerojatnije je da će ljudi duže živjeti i biti zdraviji (Ilišin, 2013).

Babarović (2014.) smatra da je obrazovni status roditelja bitan prediktor uspjeha djeteta jer što je razina obrazovanja oca i/ili majke viša, povećava se vjerovatnost višeg obrazovnog uspjeha, pri čemu ističe veći utjecaj majke. Roditelji koji imaju viši stupanj obrazovanja u većoj su mogućnosti osigurati bolje obrazovanje za svoje dijete jer im to predstavlja važan dio odgoja te pomaganjem djetetu u učenju prenose i kognitivne kompetencije. Postavljanjem većih zahtjeva pred dijete, prenošenjem stavova i uvjerenja o važnosti školovanja te uključenošću u proces obrazovanja i suradnjom sa školom, obrazovaniji roditelji utječu na uspjeh svoje djece u školi (Šimić, 2011.). Feinstein (2004.) smatra kako obrazovanje roditelja može utjecati i na veličinu kućanstva i distribuciju obrazovnih šansi između braće i sestara te na okolinu u kojoj djeca provode svoje djetinjstvo i adolescenciju, oblikujući njihove ukuse i preferencije (Ilišin, 2013).

Rezultati istraživanje koje su proveli Pavić i Vukelić upućuju na zaključak da su i obrazovne ambicije (namjera nastavka školovanja) i ostvareni obrazovni rezultati (dolazak do posljednje

godina studija) povezani s obrazovanjem roditelja, što upućuje na njihovu društvenu strukturiranost, tj. na moguće postojanje obrazovnih nejednakosti u hrvatskome obrazovnom sustavu (Pavić, Vukelić, 2009).
Obrazovanje roditelja u svakom pogledu pridonosi boljoj i kvalitetnijoj učinkovitosti obitelji i škole, suradničkim odnosima i raznim modelima komunikacijske ravnopravne suradnje (Rosić, Zloković, 2003).

Obradović-Čudina (1995.) navodi kako su obrazovaniji roditelji u većoj mogućnosti osigurati bolje mogućnosti obrazovanja, pomagati djetetu u učenju te im na taj način prenijeti kognitivne kompetencije.

2.1.3. ULOGA ŠKOLE U ŠKOLSKOM USPJEHU UČENIKA

Uloga škole u školskom uspjehu je direktna i neizbježna jer ona donosi kriterije ocjenjivanja i vrednovanja učenikova rada. Koliko god postojali kriteriji ocjenjivanja na državnoj razini, svejedno svaka škola, odnosno svaki učitelj i nastavnik te škole ima svoje subjektivno mišljenje koje znatno utječu na ocjene, a time i na školski uspjeh. Ocjene su povratna informacija i rezultat vrednovanja djeteta u uspješnosti svladavanja nastavnoga gradiva. One su pokazatelj u kojoj je mjeri dijete usvojilo znanja i vještine što se od njega zahtijevaju prema školskom programu u određenom razredu. Uspješnost učenika, međutim, obuhvaća i cijeli niz sposobnosti prilagodbe pravilima života u razredu i prihvaćenosti među djecom. Na prilagodbu utječu mnogi čimbenici poput motivacije, emocionalne zrelosti, samokontrole, osjećaja odgovornosti, sposobnosti suradnje i komunikacije s drugom djecom. Vrcelj (1996.) ukazuje na znatne razlike između kriterija ocjenjivanja učitelja mlađih razreda osnovne škole i kriterija učitelja starijih razreda, kao i razlike u ocjenjivanju istog nastavnika u različitim odjeljenjima ili obrazovnim razdobljima.

Prethodna istraživanja pokazuju da nastavnici prilikom davanja školskih ocjena uzimaju u obzir i neke dodatne faktore osim samog postignuća učenika: trud koji je uložio učenik, napredak u odnosu na prethodni period učenja, socijalni status učenika itd. U takvim se istraživanjima uzela u model ocjena sa polugodišta zato što su ranija istraživanja pokazala da je ocjena sa polugodišta validnija mjera uspjeha učenika (Havelka, 1990., Baucal, 2012). Može se reći da je škola preuzela odgojnu obrazovnu ulogu te da ima veliki utjecaj na školski

uspjeh učenika. Isto tako, i školu se može poistovjetiti sa socioekonomskim statusom. Bolje opremljene škole mogu više kvalitetnog sadržaja i modernije školske opreme pružiti učenicima u njihovom obrazovanju, dok se slabije opremljene škole oslanjaju samo na nastavnike koji preporučeni školski program moraju na najbolji mogući način prenijeti djeci, bez upotrebe dodatne tehnologije poput kompjutera, projektora ili video i audio zapisa.

Ukoliko se djeca iz pojedinih društvenih slojeva i uspiju upisati u škole koje obećavaju veću društvenu promociju nego što su je postigli njihovi roditelji koji su savladali neke ekonomske prepreke, to još nije dovoljna garancija da će ona i prije svega završiti te škole. Takozvani školski mortalitet, odnosno osipanje tijekom školovanja ili bar zakašnjenje u završavanju školovanja, počiva u velikoj mjeri na kulturnim preprekama, koje djeca iz zaostalijih sredina teško savladavaju (Bourdieu, 1967, str. 267).

2.1.4. ULOGA VRŠNJAKA U ŠKOLSKOM USPJEHU UČENIKA

Dijete svojim odrastanjem pomalo širi krug ljudi koji direktno ili indirektno utječu na njegov razvoj. Tako se od djetetovih roditelja krug širi na braću i sestre, bake i djedove, rođake, vršnjake, susjede, sve do vrtića, škole i šire zajednice. Svi oni utječu na formiranje djeteta i njegovo odrastanje. Kao važan čimbenik moralnog formiranja, socijalizacije i ljudske integracije, imaju društvene organizacije sa svojim akcijama u razvijanju prijateljstva, zajedništva i osjećaja pripadnosti širem kolektivu (Rečić, 2003., str. 29.). Uloga vršnjaka izuzetno je važna jer se djeca, a pogotovo mladi, jako poistovjećuju sa svojim vršnjacima u kojima nalaze i svoje uzore, stoga je bitno da to budu pozitivne moralne osobe koje će pružati dobar primjer. Bitno je kako je dijete prihvaćeno u razrednoj sredini jer, ukoliko nailazi na odbijanje svojih kolega, to mu može stvarati poteškoće u savladavanju gradiva.

Neka istraživanja pokazala su spol kao značajnu varijablu. Tako primjerice istraživanje Marković i Rijavec (2008.) pokazuje kako djevojčice imaju bolji opći uspjeh te ocjene iz matematike i iz hrvatskog jezika. Brajša-Žganec i sur. (2009.) kao značajne prediktore boljeg školskog uspjeha navode snažne osjećaje školske kompetencije i manje negativne osjećaje prema školi.

Ovisno o spolu, tako se bira i društvo pa se može reći da su djevojčice više orijentirane na konkurenciju jedna drugoj i više se žele jedna drugoj dokazivati i pomagati te postići bolji uspjeh. Dječaci su još zaigrani pa su nerijetko malo slabijeg uspjeha u školi. Oni se više međusobno druže na slobodnim izvanškolskim aktivnostima pa im pisanje školske zadaće nije prioritet. Isto tako, i društvo mnogo utječe na uspjeh djeteta u školi. Ako je riječ o muškom društvu koje voli nogomet i igranje igrica na kompjuteru, vrlo je vjerojatno da neće imati dobar uspjeh u školi. Ako je to žensko društvo koje se voli sređivati, paziti na uredne nokte, kosu i odjeću, ni tada neće biti dobar uspjeh u školi. Obično se pod društvom misli na ono s kojima učenik ide u razred. Ako je razred vrijedan i dobar u učenju i praćenju nastave, onda će i školski uspjeh sve djece biti bolji, a ako u razredu ima dvoje ili troje djece koja nisu motivirana na učenje, ometat će ostale u razredu i to će opet utjecati na uspjeh. Problem je u tome što djeca u toj dobi nemaju svoje "ja" i lako padaju pod tuđi utjecaj. Dakle, ako je oko njih društvo koje uči i sluša, to će donijeti dobar uspjeh učenika, a ako je društvo zaigrano i nekoncentrirano na nastavu, to će djelovati na slabiji uspjeh učenika.

Osim utjecaja obitelji, škole i vršnjaka na školski uspjeh učenika utječu svakako i čimbenici koji dolaze iz same osobe, a to su: psihofizičke osobine učenika i osobna motivacija. Postoje i razni drugi, uglavnom nasljeđene osobine na koje sam učenik ne može utjecati. Primjerice, postoje obitelji koje u svojim generacijama imaju osobe koje su dobri matematičari, glazbenici ili sportaši te se nerijetko događa da od malena dijete usmjeravaju prema tom pravcu. Stoga danas postoje otac i kći pjevači, mama i kćer plesačice, tata i sin sportaši, supružnici koji zajedno doktoriraju ili braća i sestre koji skupa vode tvrtku ili osvajaju medalje u timskim sportovima.

Činjenica je da dijete čiji se roditelj bavio nekim sportom ima u tom roditelju više podrške i razumijevanja za treniranje i za postizanje boljih rezultata. Isto tako, tate koji su dobri u matematici rado će svojoj djeci pokazati i s njima vježbati zadatke dok dijete ne postigne dobru ocjenu. Kao što neke majke dobro znaju jezike pa će sa svojom djecom vježbati izgovore, pričati na stranom jeziku ili će ih ispravljati u pisanju sastavaka. Bake će rado sa svojim unucima pročitati štivo koje je djeci zadano za lektiru, dok će tete ili djedovi isto tako svojim vještinama i znanjima pomoći djeci da lakše savladaju školsko gradivo i postignu bolji rezultat. No unatoč svim naporima i trudu oko djeteta i njegovog pozitivnog rezultata u nekom području, ako to dijete nema u sebi neki motiv želju ili jednostavno nema

predispozicije za nešto, pozitivan efekt pomoći neće uroditi plodom. Primjerice, unatoč roditeljima vrhunskim sportašima, dijete može biti nezainteresirano za sport. Također, pored roditelja doktora medicine, dijete može biti zainteresirano za povijest i umjetnost. Tu dolaze do izražaja unutarnji faktori na koje okolina i samo dijete ne mogu utjecati. Ono što bi bilo poželjno jest, da kada dijete pokaže zainteresiranost za neko područje, nastojati mu to omogućiti i pružiti maksimalnu podršku iako se to neki put ne slaže sa roditeljskim stavom i željama.

Unutarnji faktori, koji često najviše utječu na konačan uspjeh učenika, svakako su dio koji je bitan i koji zaslužuje veliku pažnju. U najvećem broju istraživanja spominje se motivacija kao ključan dio unutarnjih faktora koji utječe na uspjeh učenika. Bez obzira na socioekonomski status, motivacija je ta koja može potaknuti učenika na razne načine. Različiti su uzroci motivacije, ali su ishodi uvijek pozitivni i to je ono što socioekonomski status stavlja van konteksta kad je riječ o njegovom utjecaju na uspjeh učenika. Osim motivacije, zdravlje učenika često zna biti ograničavajući faktor za bolji uspjeh, ali isto tako i u tome se može naći motiv za jači trud i bolje rezultate. Svi su učenici različiti i svaki je na svoj način drugačiji i poseban. Svačiji je uspjeh i velik i malen, ovisno iz čijeg se kuta gledanja promatra. Roditelji su uvijek ti koji traže bolje i više, nastavnici su ti koji daju neki puta i niže ocjene za dodatnu motivaciju i trud učenika kako bi ih potaknuli na više učenja, dok su na kraju učenici ti koji odlučuju hoće li i na koji način pokazati svoje vještine i umijeće savladavanja zadataka postavljenih pred njih. Postoje učenici koji uče kako bi dobili najvišu ocjenu, a da pritom ne razumiju naučeno, dok s druge strane postoje učenici koji nauče dovoljno da znaju, ali to svoje znanje umiju jako dobro koristiti kasnije u životu. Time se ponovno dolazi do pitanja je li najviša ocjena u školi uspjeh ili se uspjehom smatra samo završeno osnovnoškolsko obrazovanje. Bez obzira na odgovor, unutarnji su faktori koji utječu na uspjeh učenika najvažniji jer ga oni pokreću ne samo kroz školovanje nego i kasnije u životu te se upravo oni smatraju najvažnijom predispozicijom uspjeha. U nastavku rada objasnit će se psihofizičke osobine učenika i osobna motivacija.

2.1.5. PSIHOFIZIČKE OSOBINE UČENIKA

Prema spomenutom u prethodnim poglavljima, školski je uspjeh najčešće vezan za socioekonomske prilike obitelji u kojoj učenik živi. Isto tako, objašnjeni su i eventualni vanjski faktori koji također jednim dijelom utječu na školski uspjeh učenika. Ne može se

umanjiti činjenica da su sva istraživanja provedena na ovu temu našla korelacije između svih varijabli te dobila važne rezultate. Ipak, od svih navedenih utjecaja, najjači utjecaj je onaj unutarnji, onaj koji kreće od samog djeteta. Svi se ostali mogu samo nadograditi i pripomoći, no unutarnji faktori su ti koji određuju smjer kojim će se dijete kretati. Stoga se može reći da je sam školski uspjeh ovisan o nizu učenikovih sposobnosti. Izdvojene su tri ključne osobine, i to sljedeće (Rečić (2003.):

1) Inteligencija

Pojam inteligencije teško je definirati pa zbog toga i postoji velik broj različitih definicija, od kojih ni jedna nije potpuna. Može se reći da inteligencija označava sposobnost učenja, apstraktnog mišljenja, rasuđivanja, rješavanja problema, snalaženja u vremenu i prostoru te novim situacijama. Najviši stupanj inteligencije postiže se u razdoblju adolescencije, ali je isto tako inteligencija ovisna o biološkom potencijalu i okruženju u kojem dijete odrasta. Smatra se da su inteligentnija djeca veselija, aktivnija te postižu bolji uspjeh u školi, ali i da se lakše nose s neuspjehom i frustracijama.

2) Radne navike

Rad je neophodan za život i egzistenciju, stoga se radne navike moraju razvijati kako u obitelji, tako i u školi. Djeca već kroz igru mogu razvijati sposobnosti organizacije, a time i steći prve radne navike. Polaskom u školu dijete se susreće sa prvim pravim obvezama koje mu ponekad mogu djelovati zastrašujuće. Tu je važna uloga roditelja i učitelja, kako bi djetetu predstavili učenje kao nešto važno i korisno, ali prije svega zabavno i na taj način djetetu usadili odgovornost prema radu. Važno je djetetu omogućiti sudjelovanje u različitim izvanškolskim aktivnostima, ali i uključiti ga u obiteljske poslove koji mu omogućuju čvršće vezanje uz obitelj i društvenu sredinu. Učenici koji uspiju ovladati radnim navikama, zasigurno postižu i bolji školski uspjeh.

3) Zdravlje učenika

Ukoliko je zdravlje djeteta narušeno, javlja se razdražljivost, umor, pospanost te često izostajanje s nastave. Bile veće ili manje, zdravstvene smetnje kod djeteta mogu dovesti do poteškoća u učenju, a time i slabijeg školskog uspjeha. Djeca koja imaju zdravstvene probleme, a uključena su u redovno školovanje, trebaju veliku pažnju i razumijevanje okoline. Pri tome je najvažnija briga obitelji, razumijevanje vršnjaka te strpljenje i angažman učitelja, kako bi učenik uspio maksimalno pratiti nastavu i postići dobre rezultate.

Prema navedenim psihofizičkim osobinama učenika vidljivo je da ponekad postoje situacije i okolnosti na koje se ne može utjecati, koje su urođene ili su tako genetski uvjetovane. Ono što se u takvim situacijama može napraviti jest to da se one prihvate onakvima kakve jesu te da im se učenik i roditelj prilagode i zajedno pronađu smjer u kojem dijete unatoč preprekama može ostvariti uspjeh. Dakle, treba zajedno naći rješenje za eventualne probleme, utjecati na njih i iskoristiti ih kao prednosti.

2.1.6. OSOBNA MOTIVIRANOST UČENIKA

Prema definiciji, motivacija je unutarnje stanje u kojem je osoba pobuđena nekim potrebama, težnjama ili željama, a usmjerena je na postizanje cilja koji djeluje kao poticaj za ponašanje. Motivacija u školi utječe na količinu učenja, zadržavanje informacija i, posljedično tome, na školski uspjeh. Uspješan učenik motiviran je iznutra. To znači da takvo dijete uči zbog samog učenja i stjecanja znanja. Nagrada koju dobiva iz takve aktivnosti sadržana je u samoj toj aktivnosti, osjećaju zadovoljstva pri stjecanju znanja i povećanju vlastite kompetencije. Uspješni učenici drukčije tumače uspjehe i neuspjehe od manje uspješnih učenika. Pripisuje li učenik uspjeh svojim sposobnostima, vjerojatnije je da će ga očekivati i u budućnosti, za razliku od onih koji uspjeh pripišu drugim činiteljima, primjerice sreći. Ako se pak ishod neke aktivnosti pripiše niskim sposobnostima, dijete će i u budućnosti očekivati neuspjeh, manje će se truditi te je vjerojatnije da će se neuspjeh ponoviti. Objašnjenje na temelju niskih sposobnosti mnogo više ugrožava dječju osobnost i osjećaj samopoštovanja nego ako se neuspjeh pripiše lošoj sreći, manjku uložena napora ili težini zadatka.

Motivirana su djeca i ona djeca koja imaju visoku potrebu za postignućem obično vrlo marljivi učenici, ali nisu nužno i prihvaćeni od vršnjaka. A za osjećaj zadovoljstva i uspješnosti u školi važno je da djeca imaju i kvalitetne vršnjačke odnose u razredu. Za omiljenost među drugom djecom i razvijanje uspješnih vršnjačkih odnosa bitne su socijalne vještine. Činjenica je da su učenici koji pohvaljuju druge učenike često omiljeni u razredu, bez obzira na njihove ocjene. I učenici koji pažljivo slušaju druge, koji su otvoreni u komunikaciji, znaju je početi i održati, koji su spremni pomoći drugim učenicima, koji su vedri, pokazuju entuzijazam i brigu za druge te su samopouzdani, lakše ostvaruju dobre vršnjačke odnose (www.vasezdravlje.com).

Motivacija se najčešće definira kao stanje u kojem je osoba iznutra pobuđena nekim potrebama, porivima, težnjama, željama ili motivima na određeno ponašanje usmjereno prema postizanju nekog cilja (Pehlić, 2012., str. 107). Za školsko učenje od naročitog je značenja sama motivacija učenika na učenje. Djeca su u školi prisiljena učiti stvari koje ih ne zanimaju i teške su za pratiti, i zbog toga je vrlo važno motivirati učenike različitim izvanjskim poticajima ili približiti gradivo učeniku kako bi ga lakše savladao.

Osobine motiviranog učenika vrlo su jasne jer je takav učenik zainteresiran, znatiželjan, aktivan, oduševljen, uporan i ne posustaje kada naiđe na teškoće, već misli na daljnje školovanje. U motivaciji, pri usvajanju znanja i vještina, mogu djelovati mnogi motivativni faktori i poticaji kao: interes, pohvala, kazna, poznavanje postignutih rezultata, natjecanje, suradnja i drugi, a da bi se nekog znalo motivirati nužno je znati što ta osoba želi postići, odnosno koji su joj motivi. Tako je motiv postignuća jedan od osnovnih činitelja koji određuju školski uspjeh (Jakšić, 2003).

No odnos između motiva postignuća i školskog uspjeha nedovoljno je jasan zbog toga što, kako ističe McClelland, školski uspjeh osim motiva postignuća određuju i drugi činitelji (Mandić, 1989., str. 18). Prosjek ocjena u prethodnoj školskoj godini može se promatrati i kao uzrok i kao posljedica prethodno analiziranih pokazatelja – motiviranosti za pohađanje obrazovne ustanove i proživljenu razinu stresa (Ilišin, 2013., str. 53).

Faktori koji djeluju izvan škole (sociokulturni status učenika), iako mogu biti razlog za povećani nivo školske anksioznosti, ne dovode nužno do snižavanja motivacije za školskim učenjem djece koja žive u manje povoljnim uvjetima. Naime, u obiteljima koje žive u siromaštvu i dalje se visoko vrednuje stjecanje obrazovanja kao načina da se izađe iz "začaranog kruga siromaštva" (Baucal, 2012., str. 19).

Motivacija je jedan od ključnih faktora uspjeha učenika, posebice zato što se ona provlači kroz sve ostale faktore koje utječu na uspjeh učenika. Ona čak može biti i u obitelji, ako roditelji imaju motivaciju s kojom utječu na dijete kako bi ono ostvarilo što bolji uspjeh. U školi, da bi se postigla motivacijska „klima,“ nastavnik treba usavršiti motivacijska sredstva i pružiti široke mogućnosti za zadovoljavanje interesa učenika (Vrcelj, 1996, str. 24). U društvu

motivacija može biti djetetova želja za ravnopravnošću te jednakosti i ambicioznosti. Kod psihofizičkih osobina, svoje eventualne nedostatke ili slabosti dijete može upotrijebiti kao motiv za bolji uspjeh. Prema tome, kroz osobnu se motivaciju najviše može postići i napraviti i upravo je ona ta koja na kraju najvećim dijelom utječe na sam uspjeh učenika.

3. SURADNJA OBITELJI I ŠKOLE U OBRAZOVANJU DJETETA

Kvaliteta partnerskih odnosa između obitelji i škole ima veliki značaj za djetetov uspjeh u školi. Stručnjaci različitih profila dokazuju da bolja suradnja roditelja i škole ima za posljedicu bolji školski uspjeh djeteta. Brojna istraživanja pokazala su da su sociodemografske karakteristike obitelji, poput socioekonomskog statusa (SES), strukture obitelji, razvoda, karakteristika majke, veličine obitelji i karakteristika susjedstva, direktno i indirektno povezane s akademskim postignućem učenika (Šimić, 2010., str. 32). Ovisno o vrsti i načinu na koje se pojedino istraživanje provodilo, rezultati su različiti. No ono što je svim provedenim istraživanjima zajedničko jest to što su, unatoč različitim varijablama korištenima u modelima istraživanja, našla poveznicu između socioekonomskog statusa obitelji i njihovog utjecaja na uspjeh učenika. Isto tako, sva istraživanja dokazala su postojanu vezu između obiteljskog i školskog odgoja i njezin utjecaj na obrazovanje i uspjeh učenika.

Istraživanja veze između obitelji i škole u posljednjih su trideset godina većinom ispitivala utjecaj različitih tipova roditeljstva i specifičnih roditeljskih postupaka na uspjeh učenika u školi. Iz takvih istraživanja nastao je i tzv. kontekstualni model roditeljskih odgojih utjecaja prema kojemu se razlikuju roditeljski stil i roditeljski postupci. Prema ovom modelu, u osnovi roditeljskih odgojnih utjecaja jesu ciljevi i vrijednosti roditelja, poput školske uspješnosti i vrednovanja obrazovanja, koji djeluju na uspjeh u školi preko roditeljskog stila i roditeljskih postupaka (Darling i Steinberg, 1993). Roditeljski postupci izravno utječu na školski uspjeh. Oni predstavljaju uključenost u pomaganje u izvršavanju domaćih zadaća, nadgledanje izvršenih domaćih zadaća, praćenje napretka u školi i slično. Suprotno tomu, roditeljski stil na školski uspjeh utječe indirektno, kao moderator odnosa između roditeljskih postupaka i školskog postignuća djeteta te preko efekata na djetetovo prihvaćanje roditeljskog utjecaja. Nadalje, prihvaćanje roditeljskih utjecaja moderira utjecaj roditeljskih postupaka i školskog uspjeha kao ishoda socijalizacijskog procesa (Šimić, 2010., str. 33).

Istraživanja su također pokazala da su roditeljske aspiracije, ciljevi i vrijednosti, ali i ponašanja roditelja povezana s akademskim postignućem učenika (Okagaki i Frensch, 1998.; Spera i sur. 2009.; Spera, 2005.; Wentzel, 1998.). Aktivna uključenost roditelja u život djece povezana je s pozitivnim akademskim i ponašajnim ishodima (Fisher i suradnici, 2003.). Povezanost uključenosti roditelja i školskog postignuća također varira ovisno o vrsti uključenosti i o dobi učenika (Hill i Tyson, 2009.; Spera, 2005.). Naime, postoje tri vrste roditeljske uključenosti (Bedeniković, 2009.):

1) Biheviоralna uključenost - uključenost u školske aktivnosti ili u pomoć u učenju kod kuće;

2) Kognitivna uključenost koja se odnosi na poticajne aktivnosti i iskustva;

3) Osobna uključenost koja se odnosi na stavove i očekivanja roditelja o školi i učenju.

Svaki oblik roditeljske uključenosti povećava motivaciju za učenje, rad i bavljenje školskim obvezama kod djeteta, a učenici čiji su roditelji pokazali interes za njihovo učenje i rad, postizali su bolje rezultate i tražili dodatne izvore znanja. Dakle, nije važno koliko vremena roditelj provodi s djetetom nego kako ga provodi (Bedeniković, 2009).

Nastavnici i znanstvenici već su dugo fokusirani na roditeljsku uključenost u učenje njihove djece koja je od temeljne važnosti za uspjeh djece. Kvalitetna nastava, kao i nastavni planovi i programi, od velikog su značaja za uspjeh učenika u školi. Škole kontinuirano poboljšavaju načine suradnje s roditeljima, različitim aktivnostima preko kojih roditelji imaju veću podršku i informacije o svojoj djeci od strane škole. Samim tim povećava se roditeljski angažman u školi.

Komunikacija podijeljene odgovornosti izmedu obitelji i škole (primjerice uloge, zadatci, partnerski ugovori) jako je važna u partnerstvu obitelji i škole. Od velikog je značaja da škole potraže roditeljsku pomoć u rješavanju tekućih problema koji se odnose na njihovu djecu te saznaju što roditelji žele. Škole bi trebale povećati razinu osjetljivosti na potrebe roditelja, posebice onih roditelja čija su djeca manje uspješna u školi. Perspektive ponuđene roditeljima od strane škole, trebale bi poboljšati partnerstvo škole s obitelji. Za dječji obrazovni napredak od velikog je značaja zajednički rad obitelji i škole. Škole u suradnji s roditeljima pokušavaju pronaći različite načine na koje bi stvorili uvjete koji potiču učenička kognitivna, socijalna i emocionalna učenja. Svakako je važno da škole uključe učenike u roditeljske sastanke, kako bi zajedno planirali, intervenirali i rješavali tekuće probleme. Jedan od načina jest održavanje radionica s roditeljima i odgajateljima, kako bi se unaprijedilo partnerstvo obitelji i škole. Na taj bi se način između roditelja i škole poboljšala razmjena informacija o njihovoj djeci, a to bi zasigurno imalo pozitivan učinak na uspjeh djece u školi.

Odnos obitelji i škole zajedno nailazi na strukturalne probleme kao što su nedostatak i ograničenost vremena za međusobnu komunikaciju, prvenstveno tijekom pojave problema u školi. To ujedno utječe na izgradnju povjerenja unutar obitelji i škole. Tu su svakako ograničena znanja i vještine ostvarenja dobre suradnje između obitelji i škole, što dovodi do nedostatka vjere u partnerske odnose škole i obitelji. Negativna iskustva u suradnji između obitelji i škole imaju za posljedicu slabiji uspjeh učenika. Ukoliko se značajno prepozna važnost njegovanja i očuvanja odnosa obitelji i škole preko modela zajedničke suradnje, roditeljima, učiteljima i školama pomaže se u promicanju akademskog, socijalnog i emocionalnog razvoja djece. Glavne preporuke koje proizlaze iz toga su stvaranje planova i programa koji naglašavaju važnost i potrebu za komunikacijom između roditelja, nastavnika i škole. Djeca provode mnogo vremena izvan kuće u svrhu obrazovanja stoga su učitelji i škole jednako odgovorni za pozitivan akademski, socijalni i emocionalni razvoj djeteta, kao i roditelji. U duhu dobre suradnje obitelji i škole djeca razvijaju ne samo svoje akademske vještine, već i socijalne vještine važne za kontakte s vršnjacima i odraslima. Takve su socijalne i akademske vještine vrijedan talent za poticanje i predviđanje uspjeha djece u njihovoj odrasloj dobi. Od velikog je značaja osigurati prostor unutar škole za međusobne susrete i druženja roditelja, za upoznavanje zaposlenika škole i pristup školskim informacijama.

Niska razina nadgledanja od strane roditelja rizični je faktor za pojavu antisocijalnog ponašanja, teškoća u školi i sličnih problema kod djece. Općenito, pozitivna interakcija roditelj-dijete koja uključuje podršku od strane roditelja, konzistetnost u discipliniranju i racionalno roditeljsko ponašanje, kao i negativna, u smislu neefikasnog i agresivnog roditeljstva i disfunkcionalnosti obitelji, pokazuje značajnu povezanost s akademskim postignućem (Šimić, 2010., str. 34).

Škola je mjesto gdje se susreću roditelji i učitelji odnosno odrasli koji skrbe o mladima pa je njihovim zajedničkim djelovanjem, u ozračju međusobnog uvažavanja i povjerenja, moguće ostvariti temeljne odgojne zadaće: omogućiti djeci usvajanje znanja, razvijanje vještina i sposobnosti kako bi svako dijete moglo razviti svoje potencijale (Longo, 2005). Istraživanja tijekom godina pokazala su da koordinacija između roditelja i učitelja ima pozitivan utjecaj na socijalni i emocionalni razvoj djece (Zins, Weissberg, Wang, i Walberg, 2004). Nadalje, škola je i institucija u kojoj se podiže razina roditeljske kompetencije za odgoj i za ostvarivanje kvalitetnijih odnosa u obitelji. Kako bi škola mogla utjecati na kompetencije roditelja,

potrebno je njihovo uključivanje u različite oblike suradnje sa školom. Pozitivna promjena u suradnji obitelji i škole može se ostvariti ako postoji jasna slika postojećeg stanja te jasno postavljeni ciljevi i strategije.

Da bi škola ostvarila svoju odgojno-obrazovnu zadaću, važna je suradnja s roditeljima (Rosić, 2005). Roditelji imaju svoja prava i obaveze, kako stoji u „Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi“. Od toga ističemo da je roditelj dužan upisati dijete u osnovnu školu te se brinuti o redovitom pohađanju obveznog dijela programa, kao i ostalih oblika odgojno-obrazovnog rada u koje je dijete uključeno, a pritom svaki roditelj ima pravo i obavezu sudjelovati u djetetovom obrazovanju i biti redovito obavješten o njegovim postignućima (www.zakon.hr). U „Obiteljskom zakonu“ također stoji da su roditelji dužni brinuti se o redovitom obveznom školovanju djeteta, odazivati se sastancima u svezi s odgojem i obrazovanjem djeteta, brinuti se o svestranom obrazovanju svoga djeteta i poticati njegove umjetničke, tehničke, sportske i druge interese (www.zakon.hr).

Christensen i Sheridan, (2001.) proveli su istraživanje vezano za partnerstvo obitelji i škole iz kojeg su izdvojili četiri ključne značajke:

1) filozofija usmjerena na suradnju učitelja i obitelji kako bi se poboljšale mogućnosti učenja, napredak i uspjeh u četiri područja: školskom, socijalnom, emocionalnom i bihevioralnom;

2) vjerovanje u zajedničku odgovornost za odgoj i obrazovanje i druženje djece kojoj su obitelj i škola dužni osigurati prostor i sredstva za dječje učenje;

3) nužnost kvalitetne suradnje kao trajne veze između obitelji i škole;

4) orijentacija u čijem fokusu partneri (obitelj i škola) nastoje stvoriti uvjete koji učeniku olakšavaju uspjeh.

Interesi javnosti na temu partnerskih odnosa obitelji i škole sve su veći. Mnoga istraživanja pokazala su da uključenost roditelja u učenje njihove djece ima velik utjecaj na uspjeh djece u školi. Jasno je da podrška roditelja, koju daju svojoj djeci tijekom školovanja, ima veliki učinak na motivaciju i samopouzdanje njihove djece, a to za posljedicu ima bolji akademski uspjeh, i to ne samo u školi, već i uspjeh u drugim životnim aspektima koji su značajni za

pozitivan razvoj djece. Postoje dva modela odnosa roditelja i škole u obrazovanju i socijalizaciji djeteta, a to su (Pahić, 2010.):

1) Epstein model - koji objašnjava koncept partnerstva i podjelu odgovornosti škole i roditelja. Koncept partnerstva obitelji i škole pretpostavlja odnos u kojem roditelji prepuštaju školi odgovornost za obrazovanje njihove djece školi. Škola podržava takav stav te ne očekuje od roditelja izravnu uključenost u život škole. Takav pristup znači da ciljeve određuje škola i tek ponekad o njima obavještava roditelje. Naglašena je uloga škole: odgojno-obrazovne programe rade učitelji tako da, primjerice, interkulturalne razlike i potrebe djece i njihovih obitelji budu zanemarene. Komunikacija škole s roditeljima relativno je rijetka i orijentirana na pojedinačne probleme, a pretežno je inicira škola.

2) model Sheridan i Kratochwill - koji razlikuje tradicionalni odnos nasuprot partnerskog. U tradicionalnoj orijentaciji pretpostavlja se odnos u kojem roditelji prepuštaju odgovornost za obrazovanje djece školi, a škola podržava takav stav te ne očekuje od roditelja izravnu uključenost u život škole (Pahić 2010, str. 330). Za razliku od tradicionalne orijentacije, partnerska orijentacija naglašava važnost suradnje roditelja i škole u obrazovanju i socijalizaciji djece, poštivanje kulturalnih razlika medu djecom i obiteljima te značajnost različitih perspektiva za kreiranje pozitivne školske klime (Epstein 2009, prema Pahić 2010, str. 330.)

Međutim, orijentacija, kvaliteta i intezitet tih odnosa ovise o interakciji individualnih i kontekstualnih obilježja. Kontekstualni činitelji su zakonska regulativa, veličina i tip zajednice te činitelji vezani za samu školu, poput školske kulture i klime i karakteristike učitelja. Individualni pak činitelji uključuju sociodemografska i psihosocijalna obilježja roditelja (spol, socijalni status, obrazovanje itd) i djeteta (dob, psihofizičke osobine, školsko postignuće, razvojne potrebe i drugo).

Može se primijetiti kako su za uspješnu suradnju potrebni obostrani motivi i interesi obitelji i škole. Suradnički odnos između roditelja i učitelja jest onaj u kojem su roditelji i odgajatelji jednaki, aktivni i odgovorni (Rosić, Zloković, 2002., str. 28.).

No ipak, prema rezultatima mnogobrojnih provedenih istraživanja, različite dimenzije obiteljskog socioekonomskog statusa učenika često su bolji prediktori obrazovnog postignuća

od karakteristika škola (npr. školske infrastrukture, kvalitete profesora i sl.) (Gregurović, 2010., str. 180).

3.1 FUNKCIJE I ZADATCI OBITELJI

Ne postoji jedinstvena definicija obitelji, kako niti unutar jedne znanosti koja se bavi proučavanjem obitelji, tako niti među interdisciplinarnim znanostima i znanstvenim disciplinama čiji predmet proučavanja ona jest (pedagogija-posebice obiteljska pedagogija, sociologija, filozofija, psihologija). U različitoj stručnoj literaturi, kao i svakodnevnom životu kada je riječ o krvnome srodstvu i zajednicama odnosno grupama koje iz tog krvnog srodstva proizlaze, postoje dva termina: termin *porodica* i termin *obitelj*, a premda nisu sinonimi, oba proizlaze iz krvnog srodstva kao osnove (Haralambos, Holborn, 2002). U „Rječniku hrvatskoga jezika“ porodica je definirana kao šira rodbinska zajednica te svojta, obitelj po slijedu naraštaja (pradjed, djed, otac, sin) te u trećem značenju kao sinonim riječi obitelj (Anić, 2000). Prva riječ označava mjesto prebivanja, obitavanja, a druga srodstvo. Obitelj pretpostavlja "obitavanje", a porodica – "rod", "srodstvo", "po-rod".
U radu ćemo koristiti termin obitelj jer dijete obitava u obitelji pa je taj termin prihvaćeniji.

Postoji više definicija pojma obitelji, poput te da je obitelj ukupnost bliskih rođaka koji žive zajedno (Dal', 2003) ili da je obitelj zajednica roditelja s djecom i drugima u istom kućanstvu (Anić, 2000). Obitelj se definira i kao mala grupa osnovana na braku ili krvnom srodstvu, čiji su članovi povezani zajedništvom svakodnevice, uzajamnom moralnom odgovornošću i uzajamnom pomoći (BCÈ, 2005). Neka određenja, kao primjerice određenje u „Općoj enciklopediji,“ obitelj određuje osnovnom društvenom zajednicom zasnovanom na zajedničkom životu užeg kruga krvnih srodnika, obično roditelja i djece, u kojoj se sjedinjuju biološko-reproduktivne, ekonomske i odgojne funkcije (Opća enciklopedija, 1980). U svim ovim definicijama uočavaju se dva osnovna elementa: rodbinska veza i zajednički život.

U brojnim sociološkim analizama koje se bave pitanjima obitelji, obitelj je definirana kao: "kolijevka čovječanstva", "veza biološkog i socijalnog", "dio društvenoga sustava", "primarna društvena zajednica", "prvobitna jezgra društva". Ušakin (2004) definira obitelj kao način organizacije života, a moskovski sociolog A. I. Antonov kao zajednicu ljudi koja je povezana brakom, roditeljstvom i srodstvom na osnovi zajedničkog kućanstva i (ili) proizvodnje, koja

vrši reproduktivnu funkciju stanovništva i socijalizaciju djece, a također i uzdržavanje (potporu u životu) članova obitelji (Ušakin, 2004).

Obitelj kao socijalna pojava pretrpjela je i do danas trpi mnoštvo promjena. Tijekom evolucije obitelji (razvojna i društvena evolucija), bez obzira na izmjene u njezinoj konfiguraciji, problem obitelji i dalje čuva svoju aktualnost. Kao i uz brak, i uz obitelj se vezuju norme, propisi, prava i obaveze, koji imaju s jedne strane pravni karakter, a s druge moralni, odnosno onaj koji se regulira običajima i tradicijom zajednice. "Zajednički dom, bez kojeg ne postoji porodica, simbolizira princip zajedničkog življenja članova i zajedništva koje se ostvaruje" (Golubović, 1981., str. 60). Bez zajedničkoga prostora nema zajedništva, a prostor mora biti blizak svima koji tvore obitelj.

Osnovni društveni smisao porodice od najranijeg do najnovijeg vremena jest onaj biološki i edukativni. Obitelj je, međutim, zasigurno i mjesto u kojem su međuljudski odnosi najintezivniji i najbogatiji, kao i najbolje okruženje za djetetov rast i razvoj, ali i skrb o svim ostalim članovima koji obitelj sačinjavaju (Majstorović, 2007, Ilišin 2013). Obitelj je odgojna zajednica roditelja i djece, zasnovana na emocijama ljubavi i privlačenja, a karakterizirana zajedničkim stanovanjem i ekonomskom kooperacijom članova. Bila je i ostala primarna zajednica u kojoj se razvija ličnost djeteta, emotivna zajednica čiji je zadatak da osigura optimalne uvjete za pravilan fizički i psihički razvitak djeteta te njegovu pripremu za život u društvenoj zajednici (Maleš, 1988).

U povijesnom razvoju obitelji njena edukativna funkcija nije bila uvijek istog inteziteta, što nije samo ovisilo o njoj, nego i o okolnostima, karakteru i strukturi društvenih odnosa u kojima se nalazila i razvijala. Danas su se funkcije obitelji promijenile, ali je ona i dalje ostala važna društvena institucija koja ima veliku ulogu u životu svakog pojedinca i u svakom društvenom sustavu.

Iz složenosti same prirode i funkcije koju obitelj ima, kako u društvu, tako i u samom čovjekovom razvoju, prirodno je da su se pojavile mnoge teorije i istraživanja kako bi se obitelj i njena povijest razumjela te se spoznalo čovjekovo nastajanje i postojanje. Psihologinja Radmila Grujičić (www.psihologija.autentik.net) smatra kako danas ne postoji cjelovita teorija koja definira obitelj u njenoj sveobuhvatnosti, a postojeća istraživanja nisu dovoljna za uređivanje općih teorijskih principa koji bi na adekvetan način osvjetlili obitelj

kroz njenu povijest. Dalje psihologinja Grujičić navodi da u sociološkoj literaturi, za sada, prevladavaju empirijska istraživanja obitelji i njenih funkcija, ali kako tim istim empirijskim istraživanjima nedostaje jasan teorijski pristup i zato se danas i može govoriti o različitim teorijama i koncepcijama shvaćanja obitelji (www.psihologija.autentik.net). Većina istraživača polazi od bioloških funkcija obitelji, njene trajnosti i postojanosti kroz povijest kao organizirane društvene grupe, njene društveno-povijesne uloge, jedinstvenosti funkcija, etape razvoja kroz povijest itd. Polazeći od tih osobnosti, pojedini sociolozi u globalnom smislu uspostavljaju klasifikaciju teorijskih pristupa u istraživanju porodice. Najčešće ih svrstavaju u povijesno-institucionalne, strukturalno-funkcionalne i interakcionalno-simboličke koncepcije istraživanja. Svaka od ovih teorijskih orijentacija ima svoje specifičnosti, a sve zajedno predstavljaju teorijsko-empirijsku koncepciju porodice (www.psihologija.autentik.net).

1. Povijesno-institucionalna teorija polazi od evolucionalne ili institucionalne koncepcije obitelji. Evolucionalna teorija poima obitelj kao povijesnu stečevinu. Ona nastoji definirati povijesne tipove porodice. Pri tome polazi od spoznaja do kojih su došle druge društvene nauke, npr. etnologija, antropologija, etnografija, nauka o jeziku, arhelogija itd. Za svoj predmet proučavanja uzima povijesne tipove i stupnjeve razvoja porodice od najranijih oblika do modernog industrijskog duštva. Nastoji odgovoriti na pitanje je li porodica stara koliko i ljudsko društvo (www.psihologija.autentik.net).

2. Za strukturalno-funkcionalnu teoriju, obitelj je društvena grupa u okviru globalnog sustava i njegovih podsustava. Najznačajniji prestavnici i zagovornici ove teorije su Claude Lévi Strauss, B. Malinovski, G.P. Murdock i Talcott Parssons. Premda se po svojim analizama i rezultatima istraživanja ovi autori međusobno dosta razlikuju, oni u suštini imaju zajedničku polaznu osnovu. Ta polazna osnova ogleda se u poimanju obitelji kao osnovne društvene organizacije, njenoj uvjetovanosti društvenim pravilima, normama i vrijednostima te funkcijama koje ona ima i za pojedinca i za društvo. U osnovi ove koncepcije jesu društvena funkcija obitelji, društveni procesi i društveni odnosi. Funkcije podsustava obitelji su: brak, autoritet, ponašanje, sustav vrijednosti, pravila, vjerovanja, tradicija, kultura. Dakle, ovaj teorijski pristup nastoji ustanoviti funkcionalne veze između sustava i podsustava u okviru porodice, ali i društva (www.psihologija.autentik.net)..

3. Institucionalno-simbolički pristup predstavlja pokušaj tretiranja obitelji kao osnovne društvene grupe sa svim njenim unutarnjim procesima i oblicima organizacije. Za osnovu

svoje analize zagovornici ove teorije uzimaju jezik, simbole, uloge pojedinca u grupi itd. Dakle, ona promatra pojedinca i njegovo mjesto u grupi i otuda je bliska psihologiji i njenim gledištima. Meyer smatra kako novi institucionalizam vidi socijalno okruženje kao utjecajno na ponašanje, rad i ideje ljudi te grupe ljudi, zamišljajući ih kao ograničene, svrsishodne i suverene aktere (Meyer 2007, str. 790).

Socijalizacija je za ovu teoriju najvažnija funkcija obitelji pomoću koje se uspostavlja identitet i integracija ličnosti i same grupe u društvo (www.psihologija.autentik.net).

Teorijske koncepcije najčešće polaze od funkcija koje obitelj ima, kako za čovječanstvo, tako i za društvo. Zato je sve teorije definiraju kao jedinstvenu društvenu zajednicu. Kao takva, ona je čvrsta, stabilna i homogena društvena grupa u kojoj vladaju ljudski odnosi zasnovani na ljubavi, poštovanju i ravnopravnosti njenih članova, u kojoj se ostvaruju neke od bitnih funkcija koje obitelj ima u životu pojedinca ili pak društva u cjelini. Kao ljudska zajednica, ona je u stalnom razvoju i evoluciji. Dakle, nije statična u vremenu i prostoru, već je izraz čovjekovih sposobnosti i odnosa koje ljudska civilizacija stvara. Većina njenih nekadašnjih funkcija prenesena je na društvo. Preuzimanjem mnogobrojnih funkcija koje su ranije bile u okviru obitelji, stvoren je prostor za integraciju obitelji u širu zajednicu odnosno u društvo. Promjena strukture obitelji rezultat je, prije svega, promjena u sferi proizvodnje, tehničko - tehnološkom napretku, ali i demografskoj strukturi stanovništva, promjenama u organizaciji i funkcijama društva (www.psihologija.autentik.net).

Obitelj kao društvena institucija ima svoje vlastite funkcije u društvu koje daju unutarnje opravdanje za postojanje obitelji, a najvažnijen su: reproduktivna, odgojna, funkcija društvenog položaja, ekonomska te funkcija slobodnog vremena. Svako društvo mora imati i ima interes da se djeca rode u određenom broju i da budu odgojena tako da se bez velikih poteškoća mogu uključiti u cjelokupan društveni život zemlje. Odatle proizlazi i općenito prihvaćena norma, bar kao jasno naglašena tendencija da djeca budu rođena u obitelji, da imaju oca i majku koji će se od prvog časa osjećati obvezanima i odgovornima za odgoj djeteta.

Za svako je društvo najvažnija, a ujedno i najteža funkcija obitelji, pravilan odgoj djece. Pri tome roditelji ne preuzimaju samo dužnost da biološki održe na životu nemoćnu dječicu, da je hrane i brinu se za nju. Briga za prehranu i za život djeteta postala je neodvojiva od

pedagoškog i emotivnog utjecaja na dijete. Već samim rođenjem u obitelji koja ima svoj određeni društveni položaj, uvjetovan je u većoj ili u manjoj mjeri i društveni položaj djeteta. Društvenim položajem obitelji uvjetovan je donekle odgoj, mogućnost školovanja, kasnije zaposlenje djeteta.

Ni jedna druga obiteljska funkcija nije doživjela toliko promjena kao što je to doživjela ekonomska funkcija. Obitelj ili bolje porodica u smislu obiteljskih zadruga, bila je tako organizirana da je proizvodila gotovo sve što je bilo potrebno za njen život. Samo ono najnužnije kupovalo se u gradu. Novčana ekonomija, trgovina, unijela je u obitelj i u način života mnoge promjene. Današnja obitelj osigurava na neizravan (ili izravan) način ono što je potrebno za život. Ne proizvodi izravno što joj je potrebno, nego osigurava sredstva da bi nabavila ono što je potrebno za život obitelji.

U obitelji u kući ljudi su najviše zajedno i nalaze ispunjenje unutarnjih težnji svakog člana da bude s drugim članovima obitelji. U takvo se uglavnom provodi i slobodno vrijeme. Na temelju mnogih empirijskih istraživanja može se reći da najveći dio slobodnog vremena, a posebno vikenda, ljudi provode u krugu svoje obitelji. Godišnji odmor, ako je to moguće, obitelji nastoje provesti zajedno. U tome su donekle iznimke mladići i djevojke koji češće provode svoje praznike i slobodne dane zajednički u skupinama, nego u obiteljskom krugu. Obitelj je i dalje ostala mjesto gdje se slave »obiteljski« događaji, rođendani, imendani pa i neki blagdani. Kod takvih se proslava uvijek iznova ponavljaju neki običaji koji donekle spadaju u obiteljski ritual i koji mnogo doprinose solidarnosti i integritetu obitelji koja je ugrožena s mnogo strana.

Intelektualni zadatak očituje se u razvijanju raznovrsnih interesa, intelektualne radoznalosti; u poticanju razvitka osjetila, sposobnosti zamjećivanja, predočavanja, memoriranja, shvaćanja, rasuđivanja, kritičkog i stvaralačkog mišljenja, stvaralačke mašte; u stvaranju prikladnih uvjeta i pomoći pri učenju, usvajanju znanja, formiranju prikladnih umijeća i navika, pronalaženju i korištenju različitih izvora novih spoznaja, nastajanju novih pojmova, njegovanju ljubavi prema istini; u težnjama za novim znanjima, za širenjem spoznajnog horizonta, izgrađivanjem kulture intelektualnoga rada. Moralni zadatak sadrži dobre savjete i primjere istinskih ljudskih odnosa u obitelji: primjere razumijevanja, pažnje, uvažavanja, nesebičnosti, pomaganja, ljubavi, suradnje; primjere rada, reda, čuvanja materijalnih dobara, njegovanja iskrenosti, istine, poštenja, pravednosti; primjere prirodnog, ljubaznog i kulturnog ophođenja, prihvaćanja dužnosti i izvršavanja obveza. Moralni zadatak nalaže da se i djeca

stave u priliku da aktivno-moralno djeluju u igri, u obavljanju određenih radnih zadataka, u kontaktima s drugim članovima obitelji, drugom djecom, starijima, nemoćnima i drugim osobama u različitim životnim situacijama. Estetski zadatak pretpostavlja sposobnosti uočavanja, doživljavanja, stvaranja i vrednovanja lijepog. Da bi se one razvile, dijete treba biti okruženo lijepim i upućivano na ljepotu u prirodi, neposrednom okolišu, okruženo pristupačnim umjetničkim ostvarenjima. Već malo dijete pokazuje zanimanje za žive boje, lijepe predmete, ugodne melodije. Nešto kasnije želi crtati, pjevati, modelirati, graditi, privlače ga prirodne ljepote, slike, sve što je skladno, simetrično. To zanimanje treba iskoristiti i usmjeriti tako da se razvija dječji ukus, smisao za lijepo i želja za ostvarivanjem lijepog. Radni zadatak traži uključivanje djece u obiteljske poslove. Treba im davati manje zadatke u suglasju s njihovim snagama i mogućnostima. Tako se ona od samog početka navikavaju da se sama brinu o svojim igračkama i drugim stvarima, da sama sebe uređuju, da samostalno obavljaju svoje dužnosti i podmiruju neke potrebe; navikavaju se na radinost, točnost, odgovornost. Time razvijaju radne navike, pozitivan odnos prema radu, izgrađuju osjećaj dužnosti i odgovornosti, njeguju dobar odnos prema rezultatima rada, odnosno prema materijalnim dobrima i kulturnim vrijednostima i na taj način se ne bi trebale osjećati velike razlike u socioekonomskom statusu unutar obitelji. Djeca se od malena trebaju uključivati u obiteljske poslove i graditi sebe, bez obzira ima li obitelj dobre ili loše socioekonomske prilike jer ako ne cijene rad, neće cijeniti niti novac i na taj ga način neće moći dalje producirati.

Kod sadržaja obiteljskog odgoja ne radi se samo o razgovorima i usmenom komuniciranju. U obitelji se koriste i drugi izvori znanja: knjige, ilustracije, filmovi, sadržaji i programi kulturnih institucija. Bitno je da odgojna nastojanja i utjecaji budu harmonično usklađeni i da streme jedinstvenom odgojnom nastojanju. Razumije se, takav obiteljski odgoj ne može biti slučajan. On mora biti vrlo osmišljen, dobro postavljen i organiziran, sustavno i dosljedno provođen. Osim toga, veliku pomoć obitelji trebale bi predstavljati škola i druge odgojne institucije, što u današnje vrijeme često nije slučaj. Obitelj bi kod djece trebala razviti smisao za ljubav, međusobno komuniciranje i humanizaciju odnosa, vladanje sobom i odgovorno ponašanje, trebala bi pripremiti dijete za brak i obiteljski život, trebala bi razviti želju za potomstvom i odgovornim roditeljstvom (Kišurek, Dušanić, 2013).

Odnosi koji nastaju unutar obitelji u djetetu razvijaju emocije, prve spoznaje, dijete formira osnovne navike, uči ponašanje i gradi etičke stavove. U obitelji dijete postaje svjesno sebe, odnosno stječe prva socijalna iskustva. Obitelj je dužna obavljati svoju društvenu ulogu i kao takva ispuniti određene uvjete kao što su: skladni obiteljski odnosi, socijalne i pedagoške kvalitete, dobre ekonomske prilike te organizacija života u obitelji (Rečić, 2013, str.21). Obitelj organizira dnevni ritam svih članova obitelji te uvodi određena pravila ponašanja. Isto tako, obitelj mora osigurati sve materijalne potrepštine poput odjeće, obuće i školskog pribora, ali i omogućiti djetetu različite izvanškolske aktivnosti koje se najčešće plaćaju, što može izazvati poteškoće ukoliko su roditelji slabijeg imovinskog statusa.

Roditeljski odgojni stil definira se kao zbroj roditeljskih stavova prema djetetu, emocionalne klime unutar koje se odvijaju različiti roditeljski postupci i od središnje je važnosti za uspješnost roditeljstva, budući da o njemu ovisi hoće li i kako dijete prihvatiti roditeljske postupke. Stil roditeljstva utječe na dijete, na razvoj njegovih osobnosti i sposobnosti (Pehlić, 2012., str.108).

Šarić i suradnici, 2002. i Čudina-Obradović, 2003. navode četiri opća stila roditeljstva koja se temelje na kombinaciji roditeljskog nadzora, emocionalne topline i roditeljskog razumijevanja.

1) Autoritaran

Očituje se u zahtjevnom i restriktivnom ponašanju roditelja koji visoko vrednuju disciplinu i konformiranje njihovim vrednotama, a ne pokazuju mnogo ljubavi i topline,

2) Permisivan

Opisuje se kao nerestriktivan, topao i prihvaćajući, ali u njemu roditelji ne postavljaju djeci gotovo nikakve granice u odgoju,

3) Autoritativan

Predstavlja kombinaciju između prva dva ekstrema i uključuje ponašanje roditelja koje je restriktivno i odgovorno, ali uz mnogo topline i razumijevanja,

4) Indiferentan

postavljaju malo ograničenja, ali pružaju i malo pažnje, zanimanja i emocionalne podrške.

Kao što je napomenuto, roditeljski je odgojni stil od središnje važnosti za uspješnost roditeljstva, budući da upravo o njemu ovisi hoće li i kako dijete prihvatiti roditeljske postupke (Čudina-Obradović i Obradović, 2003.). Brojna su istraživanja pokazala pozitivnu povezanost autoritativnog (demokratski-dosljednog) stila roditeljstva i školskog uspjeha

učenika (Dornbusch i sur., 1987.; Mandara, 2006.; Seid i Mikre, 2008.; Spera, 2005.; Steinberg i sur., 1992.). Kada roditelji pokazuju više prihvaćanja i kada manje koriste restiktivnu i agresivnu psihološku kontrolu, adolescenti imaju bolji školski uspjeh (Lakshmi i Arora, 2006,; Rohner, 2010).

Upravo o roditeljskom odgojnom stilu ovisit će i karakter djeteta i njegovo ponašanje u društvu. Ne kaže se uzalud da sve što dijete zna i napravi kreće od kuće. Zbog toga je najvažnije djetetovo odrastanje prije škole gdje se uz roditelje može oblikovati kao jako dobra i vrijedna osoba ili pak frustrirana i nezadovoljna. Osim odgojnog stila, na oblikovanje djeteta svakako utječe i obiteljska atmosfera u kojoj dijete odrasta, financijske mogućnosti roditelja koji djetetu mogu omogućiti (ili neomogućiti) sve potrebno za život, ali i okolina u kojoj dijete boravi te ljudi u njoj.

3.2. FUNKCIJE I ZADATCI ŠKOLE KAO ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

Osnovna škola obrazovna je ustanova u kojoj dijete upoznaje učitelje, stječe prve navike slušanja i učenja, upoznaje mnogobrojne svoje vršnjake te se uči ponašati u društvu. Iz faze zaigranosti i bezbrižnosti, dijete po prvi put dobiva obvezu i odgovornost prema školi i kreće u svoju izobrazbu, a da pritom nije toga još u potpunosti svjesno.

Za djecu škola može biti mjesto ugode, zabave i igre ili mjesto prisile i dosade, ali svakako se definira kao mjesto učenja. Pod pojmom škola može se misliti na konkretnu zgradu u susjedstvu, vrstu škole ili na formu školskog obrazovanja (Vrcelj, 2000., str. 23.). Škola je mjesto gdje prestaje igra i počinje obveza. Mjesto u kojem može istodobno biti i lijepo i naporno. Mjesto gdje se može svašta naučiti, ali i gdje se može upoznati različite vršnjake i vidjeti razne načine pristupa i rješavanja zadataka dobivenih od učitelja. U školi se odgoj vrši ocjenama, dok se u obitelji to rješava razgovorima i kaznama ili nagradama. U školi je dijete prepušteno sebi i gradi svoju samostalnost te upoznaje načine rješavanja situacija. Njegov napredak mjeri se ocjenama, vršnjaci iz klupa su istodobno i prijatelji i konkurencija, a učitelji postaju njihovi drugi roditelji koji im prenose znanje i ispituju njihove granice. U školi se djeca po prvi puta susreću sa organizacijom vremena, sa zadaćama i školskim aktivnostima gdje se kao tim moraju prilagoditi i sinkronizirati s drugom djecom.

Ako se promatra pojam škole iz područja sociologije, može se reći da je škola mjesto socijalizacije mladih ljudi. U školi se učenjem osigurava opstanak, ali i napredak društva neke države pa je stoga obrazovanje važno državno pitanje. Škola je i mjesto okupljanja ljudi različitih slojeva društva i uvjerenja koji moraju funkcionirati kao cjelina. Škola može biti i mjesto etiketiranja, ako nastavnik etiketira učenika kao dobrog ili lošeg, čime ga određuje kao osobu odnosno određuje njegov položaj u društvu (školi). Aktivnost škole više nego bilo koja druga aktivnost u društvu doprinosi uobličavanju kulturnih potreba i razvoju osjećaja bliskosti s kulturnim svijetom (Vončina, 2013).

Postoji više teorija o tome kako bi škola trebala utjecati na razvoj djeteta, kao i funkcije koje škola mora obavljati. Jedna od teorija je tzv. Nohlova teorija škole koja počiva na ideji relativne pedagoške autonomije, a koja obvezuje školu i učitelje na razvijanje svoga rada u smislu posebne pedagoške odgovornosti za najpovoljniji razvoj djeteta i mladog čovjeka.

Školu određuju brojne definicije koje ju određuju kao mjesto učenja, razvoja individue, pripreme mladih za budućnost, komunikacije, nasilnog ponašanja, ali i odgoja. Odgoj u školi treba omogućiti osamostaljivanje i razvoj osobnosti svakog učenika kao pojedinca, njegovo uspješno uklapanje u društvenu zajednicu te zrelost za odgovorno prihvaćanje i igranje određenih psihosocijalnih uloga (Rosić, 2005., str. 211). Iz navedenog se može zaključiti da su osnovne funkcije škole kao obrazovne ustanove sljedeće:

1) Stjecanje znanja
2) Osamostaljivanje djeteta
3) Organizacija vremena
4) Prilagodba djeteta na različite situacije
5) Uključivanje djeteta u društvenu zajednicu kroz razne školske aktivnosti

Škola kao odgojno-obrazovna ustanova ima zadaću pružati određena znanja, umijeća i navike, razvijati tjelesne i duhovne sposobnosti te izgrađivati odlike osobnosti koje čovjeka čine čovjekom. Ona treba biti jednako usmjerena na obrazovnu i odgojnu funkciju. Osnovna je škola obvezna za svu djecu i općeobrazovna. To znači da ona ne može biti selektivna: svi učenici trebaju na vrijeme i s uspjehom završiti osnovno obrazovanje. Kako bi se to ostvarilo, škola mora omogućiti svakom pojedincu postizanje uspjeha u skladu s njegovim

mogućnostima. Zadaća je škole osigurati zdravu školsku klimu i okruženje u kojem će učitelji moći nesmetano poučavati, a učenici učiti. Dosadašnja istraživanja o utjecaju škole na uspjeh učenika pokazala su da škola organizacijom nastavnih aktivnosti djeluje na školski uspjeh učenika.

Školski odgoj drugačiji je i moglo bi se reći teži i zahtjevniji nego obiteljski. Tu se dijete formira kao osoba koja će jednog dana morati sama odlučivati i rješavati probleme. Učitelji imaju zadatak od zaigranog djeteta napraviti osobu koja će biti odgovorna, poštivati druge, biti samostalnija u donošenju odluka te koja će znanjem moći konkurirati u društvu i u budućem poslovnom životu. Učitelji imaju prednost pred roditeljima što svaku aktivnost djeteta mogu mjeriti kroz ocjenu te na taj način utjecati na dijete da ga potičući ga i motivirajući. Roditelji su više emocionalno vezani uz dijete i ponekad možda ne pokazuju određenu dozu strogoće prema djetetu koja im je potrebna da bi dijete izvršilo neki zadatak ili naučilo potencijalnu lekciju. Stoga je i školski odgoj jednako važan kao i onaj obiteljski jer i škola i obitelj u različitoj, ali jednako velikoj mjeri, utječu na razvoj i obrazovanje djeteta, na njegov uspjeh i budućnost.

4. SOCIOEKONOMSKI STATUS OBITELJI I USPJEH NJIHOVE DJECE

Socioekonomski status definiran je prema trenutnim financijskim primanjima obitelji, kvalifikacijama roditelja (najvišoj postignutoj obrazovnoj razini) i statusu koji se vezuje uz pojedina zanimanja (Brown, Fukunaga, Umemoto, & Wicker, 1996, prema Ivanović i Rajić-Stojanović, 2012, str. 4).

Socioekonomski status (SES) često se mjeri kombinacijom obrazovanja, prihoda i zanimanja. Obično je koncipiran tako da mjeri visinu društvenog položaja ili klasu pojedinca ili skupine. Kad se promatra kroz pojam društvene klase, naglašena je privilegija, moć i kontrola. Nadalje, socioekonomski status kao kontinuirana varijabla otkriva nejednakosti u pristupu i raspodjeli resursa. Relevantan je za sve domene ponašanja i društvenih znanosti, uključujući istraživanje, praksu, obrazovanje i zagovaranje (www.apa.org.com).

Socioekonomski status apstraktan je pojam koji se sastoji od više elemenata, od kojih se u društvenim znanostima najčešće spominju tri, i to: materijalno stanje, stupanj obrazovanja i zaposlenost (Vončina 2013, str. 7).

Materijalno stanje može se procjenjivati prema visini dohotka (prihodi od rada ili imovine, socijalni transferi) i prema bogatstvu (materijalna dobra, financijska imovina i prava) kojima netko raspolaže. Nejednakosti u materijalnom stanju mogu se kvantificirati na različite načine, a za nejednakosti u dohotku često se koristi Ginijev koeficijent koji uzima u obzir cijelu raspodjelu dohotka, a može poprimiti bilo koju vrijednost u rasponu od 0 do 1. Kada bi postojala savršena jednakost (tj. kad bi svaka osoba imala jednak dohodak), Ginijev koeficijent bi bio 0. Što je vrijednost bliža 1, to je dohodovna nejednakost veća. To i nije neobično jer su visina dohotka i dohodovna nejednakost bitno različiti koncepti koje ne bi trebalo poistovjećivati. Visina dohotka značajka je osobe kao pojedinca te u velikoj mjeri proizlazi iz stupnja obrazovanja, vještina i napora koje pojedinac ulaže u ostvarivanje dohotka. S druge strane, dohodovna nejednakost značajka je društvenog sustava te proizlazi iz povijesnog, političkog i gospodarskog konteksta (Vončina, 2013, str.7).

Stupanj obrazovanja, koji je drugi ključan element socioekonomskog statusa, povezan je s visinom dohotka i radnim statusom. Visokoobrazovane osobe su na tržištu rada u prednosti nad osobama s nižim stupnjevima obrazovanja, rjeđe su nezaposlene, a češće su zadovoljne svojim poslom. Također u prosjeku imaju veće dohotke i veću ukupnu ekonomsku sigurnost. Isto tako, obrazovanje povećava društvene i psihološke resurse, uključujući i osjećaj kontrole nad vlastitim životom i sposobnost suočavanja sa životnim problemima (Vončina, 2013).

Treći ključni element socioekonomskog statusa, jasno povezan s materijalnim stanjem i izobrazbom, jest radni status. On se može definirati na dva načina, na temelju oblika i stupnja sudjelovanja na tržištu rada te prema vrsti zanimanja. Prema prvoj podjeli, osoba može biti stalno zaposlena, privremeno zaposlena, zaposlena na skraćeno radno vrijeme, kućanica, nesposobna za posao zbog invaliditeta, nezaposlena, u procesu školovanja, u vojsci ili u ustanovi poput zatvora. Druga podjela, prema vrsti zanimanja, općenito se odnosi na stupanj zaposlenja definiran kroz obrazovanje i visinu prihoda koje ono podrazumijeva, ali i kroz druge varijable poput stupnja fizičkog rada, repetitivnosti, opasnosti na radu, potrebe za nadzorom te složenosti poslova koji se obavljaju (Vončina, 2013).

Razlike u socioekonomskom statusu nastoje se objasniti različitim teorijama, a dominantne su teorija društvene mreže, materijalna teorija i obrazovna teorija (Bartley, 2004, prema Vončina 2013). „Teorija društvene mreže zasniva se na opsegu potpore i veličini društvene mreže kao glavnom pokazatelju nečijeg socioekonomskog stanja. Materijalna teorija u svojoj osnovi govori da je materijalno stanje glavni pokretač i uzrok nastanka nejednakosti u zdravlju, dok obrazovna teorija najveću pozornost daje obrazovanju, bez obzira na materijalno stanje osobe“ (Vončina, 2013, str. 13). Razlike u socioekonomskom statusu složen su problem i upravo iz tog razloga postoji sve više teorija kojima se one pokušavaju objasniti, a sve u svrhu smanjenja nejednakosti u socioekonomskom statusu.

Najznačajniji čimbenici koji utječu na djecu uključuju obitelj, društvo i školu. Kvaliteta tih čimbenika može imati dubok utjecaj na djecu u smislu pozitivne ili negativne prilike za vođenje uspješnog života. Jedan od najvažnijih čimbenika u određivanju kvalitete života jesu primanja unutar obitelji posebno zato što je sve više jednoroditeljskih obitelji, posebno onih u kojima je roditelj majka pa imaju niža primanja nego obitelji s dva roditelja. Veće stope sudjelovanja zaposlenosti majki kod obitelji s dva roditelja pomogle su u održavanju i povećanju obiteljskih primanja, ali su također stvorile stres unutar obitelji i poteškoće u brizi za nadzor djece. Iako postoji jaka korelacija između jednoroditeljskih obitelji i obitelji s niskim primanjima, teško je razlučiti njihove učinke jer oba čimbenika utječu na uspjeh djece (Nacionalno vijeće za istraživanje, 1995). Stres uzrokovan visinom primanja može umanjiti emocionalnu dobrobit roditelja koja može imati izravne i neizravne negativne učinke na djecu. S jedne strane djeca odrastaju u obitelji pod tzv. ekonomskim stresom ili, s druge strane, djeca koja odrastaju s jednim roditeljem mogu biti pod slabijim nadzorom te na taj način steći samostalnost prerano (Dornbusch i sur. 1985).

Socioekonomski status (SES) jedan je od najčešće istraživanih konstrukata u društvenim znanostima. Utjecaj socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće tema je koja je inspirirala brojne znanstvenike 40-ih te posebice 60-ih godina prošlog stoljeća, a pritom je značajna povezanost socioekonomskog statusa s obrazovnim postignućem vjerojatno najrepliciraniji nalaz istraživanja koja se provode diljem svijeta (Gregurović, Kuti, 2010.). Interes istraživača za istraživanje socioekonomskog statusa nije jenjavao godinama iako nikada nije postignut konsenzus o tome što on zapravo predstavlja. Prema nekim autorima socioekonomski status predstavlja mjeru definiranu razinom resursa ili prestiža u odnosu na

druge. Mjeri se na različite načine, najčešće preko prihoda, stupnja obrazovanja, zanimanja ili statusa na radnom mjestu. Mjere zasnovane na resursima odnose se na materijalnu i društvenu imovinu, prihode te stupanj obrazovanja (Gallo i Mathews, 2003., Škrokov, 2014).

Razlog velikog interesa istraživača za socioekonomski status jest veliki utjecaj koji on ima na opće funkcioniranje pojedinca. Poznato je da pojedinci višeg socioekonomskog statusa imaju bolje fizičko i mentalno zdravlje od pojedinaca nižeg socioekonomskog statusa. Pojedinci s nižim socio-ekonomskim statusom izvještavaju o većoj izloženosti stresnim životnim događajima i o jačem utjecaju tih događaja na fizičko i mentalno zdravlje nego pojedinci višeg socioekonomskog statusa (Škrokov, 2014).

Čini se da socioekonomski status na školsko postignuće utječe dvojako, direktno preko ekonomske moći i indirektno preko roditeljskih postupaka. Model obiteljske investicije (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) objašnjava direktan utjecaj socioekonomskog statusa na školski uspjeh. Ekonomska moć obitelji utječe na mogućnost kupnje opreme i nastavnih materijala, osiguravanje putovanja, izleta, tečajeva i sličnih oblika dodatnog poučavanja, što onda utječe na kognitivni razvoj, a samim tim i na školsku uspješnost. Model obiteljskog stresa prepoznao je da ekonomske teškoće i roditeljska percepcija ekonomskih teškoća utječu na emocionalne teškoće roditelja i roditeljske sukobe, što dovodi do promjena roditeljskog stila i odnosa ponajprije u smislu pomanjkanja topline, a povećanja strogosti prema djeci. Ovakvo "stanje" u obitelji vodi k emocionalnim teškoćama djece i problematičnom ponašanju, a u konačnici i slabijem školskom uspjehu (Conger i suradnici, 2002).

Ekonomske teškoće povezane s niskim socioekonomskim statusom vode k teškoćama u roditeljstvu, povećavaju obiteljske konflikte te vjerojatnost depresije roditelja (McNeal, 2001.). „Ova, ali i neka druga istraživanja sugeriraju da socioekonomski status, odnosno sociodemografske karakteristike obitelji imaju moderatorsku ulogu u odnosu roditeljskih ponašanja i školskog postignuća„ (Šimić, 2010., str. 36). U prilog tomu ide i istraživanje Loyda, Warnera i drugih koji su ispitivali socioekonomski status u odnosu na roditeljske stilove, stavove prema kazni, nezavisnost, uspjeh učnika i dr. i iz toga dobili podatak da nizak socioekonomski status korespondira s neuspjehom djeteta u školi, nižim intelektualnim sposobnostima, slabijim socijalnim vještinama itd. (Lindgren 1980, prema Zloković 1996).

„Sposobnost da obrazovanje pruži dovoljno šansi učenicima koji žive u nepovoljnim socio-ekonomskim uvjetima da steknu one kompetencije koje će im omogućiti uspjeh u životu je ona kojoj bi trebala svakako težiti svaka država„ (Baucal, 2012., str. 10). Jedan od istraživača upravo taj zadatak države smatra najvećim idealom svakog modernog društva, jednako kao i načine na koje se on može ostvariti (Sirin, 2005).

U prilog tomu govori i činjenica da su pojedini istraživači došli do spoznaje da socioekonomski status u Hrvatskoj posredno ili neposredno utječe na svaku etapu obrazovanja pojedinca te da je, bez obzira na "besplatno" osnovnoškolsko i srednjoškolsko školovanje, socioekonomski status i dalje povezan s mogućnostima izbora škole, školskog programa i daljnjeg profiliranja učenika (Gregurović i Kuti, 2006).

Među prvim istraživanjima kvaliteta obitelji definira se preko njena socioekonomskog statusa koji čine ekonomski položaj obitelji, obrazovni status oca, majke ili oba roditelja, opremljenost stana stimulativnim i kulturnim sadržajima ili organiziranost i strukturiranost kućnog života. Obiteljski socioekonomski status može imati utjecaja na djetetov razvoj tako što utječe na psihološko funkcioniranje roditelja pa tako i na razne aspekte odgoja, kao i na okruženje u kojem dijete odrasta, poput susjedstva, škole i prijatelja. Također smatra se kako socioekonomski status nije dobar samostalni prediktor školske uspješnosti te da se povezanost obitelji i školskog uspjeha povećava kada se dodaju još neke sastavnice poput roditeljskih stavova o školi, učenju, čitanju, važnosti i vrijednosti obrazovanja, kao i roditeljske aspiracije za dječje napredovanje (Čudina-Obradović, 1995). Kada se ispitivao odnos između socioekonomskog statusa obitelji i učeničkog postignuća u školi, kao indikatori socioekonomskog statusa korištene su različite varijable: visina prihoda, zanimanje i zaposlenost roditelja, uvjeti stanovanja i sl. White je 1982. godine zaključio da je socioekonomski status, definiran tradicionalnim mjerama, pozitivno, ali slabo povezan s mjerama akademskog postignuća, dok su karakteristike obitelji poput obiteljske klime pokazale čvrstu povezanost sa školskim uspjehom (White 1982. prema Šimić, 2011). Steinberg i suradnici smatraju da se odnos između roditeljskog ponašanja i uspjeha djece u školi može generalizirati na različite razine socioekonomskog statusa i strukture obitelji, ukazujući da socioekonomske prilike obitelji nemaju moderirajući efekt na taj odnos i naglašavajući veću važnost roditeljskog ponašanja (Šimić, 2011., str. 35). Obasi 1999. u svom

istraživanju nije pronašao nikakav utjecaj socioekonomskog statusa na akademsko postignuće učenika (Obasi 1999. prema Fan, 2012).

U pojedinim je istraživanjima ustanovljena povezanost socioekonomskog statusa općenito s rezultatima iz fizike, kemije i/ili biologije, upućujući na pozitivnu vezu između višeg socioekonomskog statusa obitelji i višeg postignuća učenika u prirodoslovnim znanostima (Yildirim i Eryilmaz, 1999.; Young i Fraser, 1993.; Burstein i sur., 1980). Pritom treba naglasiti da su u navedenim istraživanjima korišteni različiti indikatori socioekonomskog statusa poput zanimanja roditelja, obrazovnog stupnja majke, obrazovnog stupnja oca, broja knjiga u kućanstvu te veličine obitelji (Gregurović, 2010).

Socioekonomski status u Hrvatskoj posredno ili neposredno utječe na svaku etapu obrazovanja pojedinca. Bez obzira na "besplatno" školovanjena osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini, socioekonomski status i dalje je povezan s mogućnostima izbora škole, školskog programa i daljnjeg profiliranja učenika. Negativan primjer koji bi Hrvatska svakako trebala izbjeći jest njemački paralelni sustav različitih školskih programa gdje upis u određene programe ovisi isključivo o socioekonomskom statusu obitelji (Domović, 2005). Uzore treba tražiti u finskom modelu obrazovanja koji omogućava jednakost šansi za sve učenike iz različitih obiteljskih okruženja (Gregurović, 2010.).

Iako je možda nerealno očekivati da će uskoro u Hrvatskoj visokokvalitetno obrazovanje biti besplatno i raspoloživo svoj djeci, što je prema Dumanu (2008.) jedan od glavnih faktora za smanjenje utjecaja obiteljskog podrijetla na obrazovanje, škole s ograničenim financijskim resursima također imaju mehanizme umanjivanja utjecaja obiteljskog socioekonomskog statusa na obrazovni uspjeh. To se može postići kreiranjem manjih škola i manjih razreda, uvođenjem obrazovanja u ranom djetinjstvu te dodatne i dopunske nastave, ljetnih škola i zapošljavanjem kvalificiranog nastavnog osoblja (Sirin, 2005., Gregurović, 2010).

Istraživanja pokazuju da djeca iz obitelji s niskim socioekonomskim statusom sporije razvijaju akademske vještine u odnosu na djecu iz obitelji s višim socioekonomskim statusom (Morgan, Farkas, Hillemeier, i Maczuga, 2009). Akademske vještine, u korelaciji s obiteljskim okruženjem u kojem vlada niska razina pismenosti i kronični stres, negativno utječu na buduće vještine djeteta. Školski sustavi s obiteljima s niskim socioekonomskim statusom često su nedovoljno opremljeni te mogu negativno utjecati na akademski uspjeh

učenika (Aitkens, Barbarin, 2008). Neadekvatno obrazovanje i povećana stopa prekida školovanja utječu na akademski uspjeh učenika. Poboljšanje školskog sustava i programi rane intervencije mogu pomoći pri smanjenu ovih faktora rizika, a pritom su povećana istraživanja o povezanosti između socioekonomskog statusa i obrazovanja jako bitna. Manje je vjerojatno da će obitelji s niskim socioekonomskim statusom imati financijskih sredstava ili vremena pružiti djeci akademsku podršku.

Međutim, roditelji s niskim socioekonomskim statusom mogu biti u mogućnosti priuštiti djetetu resurse kao što su knjige ili računala te stvoriti pozitivne navike glede učenja i čitanja. Isto tako, možda zbog nižih primanja rade manje teške i stresne poslove te imaju više vremena za provođenje s djecom i podučavanje ili jedan roditelj ne radi pa tako može više vremena posvetiti djetetovu obrazovanju. Tome u prilog govori i činjenica da više studenata iz obitelji s niskim socioekonomskim statutsom postiže bolje rezultate na fakultetu (www.apa.org.com).

Osim obiteljskih, i školski uvjeti mogu pridonijeti pozitivnim i negativnim utjecajima na obrazovanje učenika, ovisno o tome kakav status ima škola i u kojem se gradu nalazi. Škole u zajednicama s niskim socioekonomskim statusom pate od visoke razine nezaposlenosti, migracija, od najboljih kvalificiranih nastavnika i niskog obrazovnog postignuća. Nastavnikovo su dugogodišnje iskustvo i kvaliteta nastave u korelaciji s učenikovim akademskim postignućem. Ipak, manje je vjerojatno da će učenici u školama s niskim prihodima imati dobro kvalificirane nastavnike (www.apa.org.com).

Istraživanja pokazuju da postoji povezanost između odnosa socioekonomskog statusa u obitelji i njegovog utjecaja na uspjeh učenika. Pojedini istraživači tvrde da je socioekonomski status bitan i da direktno utječe na bolji ili lošiji uspjeh učenika, dok su pojedini istraživači došli do tvrdnje da socioekonomski status u obitelji ne utječe na uspjeh učenika. Stoga će se u nastavku rada nastojati objasniti razlika između niskog i višeg socioekonomskog statusa u obitelji, u onim dijelovima rada i istraživanjima koji sadrže tu poveznicu.

4.1. UTJECAJ NISKOG SOCIOEKONOMSKOG STATUSA OBITELJI NA ŠKOLSKI USPJEH UČENIKA

Socioekonomski status obitelji zasigurno utječe na mogućnost kupovine djeci osnovnih potrepština poput odjeće, obuće, hrane i nastavnih materijala te osiguravanje putovanja, izleta, tečajeva i sličnih oblika dodatnog poučavanja, što sve utječe na kognitivni razvoj djeteta, a time i na školsko postignuće. Ukoliko obitelj ima ekonomske teškoće, to utječe i na emocionalne teškoće roditelja i roditeljske sukobe, što dovodi do nezadovoljstva roditelja, promjene roditeljskog stila i odnosa prema djeci, a što pak rezultira nezadovoljstvom samog djeteta, problemima u ponašanju i time slabijeg školskog uspjeha. Niže su navedeni pojedini istraživači koji su u svojim analizama pronašli poveznicu između nižeg socioekonomskog statusa u obitelji i slabijeg uspjeha učenika.

Školske karakteristike, u kombinaciji s ograničenim sudjelovanjem roditelja u obrazovanju učenika, mogu imati ozbiljne posljedice. Ne iznenađuje da u obitelji s niskim primanjima učenici imaju smanjenu motivaciju te su izloženi puno većem riziku od neuspjeha u obrazovanju. Konkretno, u usporedbi sa svojim bogatijim kolegama, učenici iz obitelji s niskim primanjima dobivaju niže ocjene, imaju niže rezultate na standardiziranim testovima i u mnogo više slučajeva padaju razred u srednjoj školi (www.ncbi.nlm.nih.gov).

Babarović (2009.) navodi kako se, promatrajući obilježja učenikove obitelji, prilično jasno pokazalo da djeca iz obitelji nižega socioekonomskog statusa u prosjeku u školi postižu slabije rezultate od djece iz obitelji boljega socioekonomskog statusa, iskazivano nizom pokazatelja kao što su objektivne mjere znanja, školske ocjene, ponavljanje razreda, nezavršavanje srednjih škola, manji ukupan broj godina školovanja i slično.

Polazeći od pretpostavke da su učenici slabijeg socioekonomskog statusa u nepovoljnijem položaju prema ostalima, rezultati većine provedenih istraživanja ukazuju na to da škole nemaju mehanizme kojima kompenziraju razlike socioekonomskog statusa kod učenika, a koje naposljetku određuju i njihov školski uspjeh (Gregurović, Kuti, 2010, str. 181).

Dr. Lam (2014.) analizama je pokazao kako je velika važnost odnosa između socioekonomskog statusa i akademskog uspjeha. Smatra kako su djeca lošeg

socioekonomskog statusa u startu označena kao djeca "slabijih mogućnosti" te ih se tako tretira kroz školovanje. Time se ulazi u začarani krug i takvoj se djeci ne daje mogućnost napretka. Tu je od presudne važnosti uloga nastavnika koja na adekvatan način mora pružiti pomoć takvoj djeci.

McLoyd je 1998. godine sažela rezultate niza studija koji su pokazivali da su siromaštvo, niski socioekonomski status obitelji i život u siromašnom susjedstvu prediktor slabijeg kognitivnog funkcioniranja, slabijeg školskog postignuća te povećavaju razinu psihosocijalnih problema djece (McLoyd 1998. prema Ajduković, 2012). Pokazalo se da između socioekonomskih poteškoća obitelji i psihosocijalnog funkcioniranja djece stoje roditeljski postupci i izloženost roditelja većoj razini stresa (Ajduković, 2012).

McWhirter i suradnici (1998.) navode kako je niski socioekonomski status obitelji povezan i s mentalnim zdravljem djece, narušenim odnosima roditelja i djece te većim rizikom za zlostavljanje i zanemarivanje djece od roditelja (McWhirter i suradnici, 1998, prema Ajduković, 2012). Wadsworth i suradnici (2005.) navode kako nizak socioekonomski status dovodi do kroničnog stresa, što predstavlja stalan izvor frustracije i demoralizacije te utječe na pojedinca čineći ga ranjivijim i osjetljivijim na svakodnevne stresne situacije, ali i stvara okolnosti u kojoj se spomenuto češće pojavljuje.

Conger i suradnici (2002.) kroz model obiteljskog stresa naglašavaju da ekonomske teškoće i roditeljska percepcija ekonomskih teškoća utječu na emocionalne teškoće roditelja i roditeljske sukobe, što dovodi do promjena roditeljskog stila i odnosa u smislu pomanjkanja topline, a povećanja strogosti prema djeci te upravo takvo "stanje" u obitelji vodi k emocionalnim teškoćama djece i problematičnom ponašanju, a u konačnici i slabijem školskom uspjehu (Cogner 2002. prema Šimić, 2011).

McNeal (2001.) također naglašava da ekonomske teškoće povezane s niskim socioekonomskim statusom vode k teškoćama u roditeljstvu, povećavaju obiteljske konflikte, te vjerojatnost depresije roditelja (McNeal 2001. prema Šimić, 2011).

Robins i suradnici (2014.) tvrde kako djeca iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa imaju tendenciju biti manje spremna na učenje pismenosti.

Rezultati Šimićevog istraživanja (2011.) ukazuju na neke rizične čimbenike školskog uspjeha: nizak socioekonomski status obitelji, niska razina obrazovanja roditelja, posebice majke te radni status roditelja, posebice nezaposlenost oca, loša kvaliteta obiteljske interakcije, psihološka kontrola roditelja, nezadovoljstvo i osjećaj usamljenosti u obitelji.

Jedan dio utjecaja socioekonomskog statusa na uspjeh učenika jest posredovan preko školske anksioznosti i unutrašnje motivacije, no u većini slučajeva to čini preko školske anksioznosti. Učenici s niskim socioekonomskim statusom imaju viši nivo anksioznosti, što ima negativan utjecaj na njihova obrazovna postignuća. Ovo istraživanje tvrdi da se takva djeca osjećaju manje sigurno u školi, da više strepe i da su nesigurnija u sebe, posebno kada je u pitanju situacija ocenjivanja.

Ovo istraživanje potvrđuje nalaze drugih studija koje pokazuju da se učenici iz obitelji s nižim socioekonomskim statusom osjećaju manje sigurnima u školi i da to može utjecati na njihova niža obrazovna postignuća (Baucal, Pavlović-Babić, 2009; Datcher, 1982; Finn, Rock, 1997; Johnson, Crosnoe, Elder, 2001; Kao, Thompson, 2003; Pavlović-Babić, Baucal, 2010; Voelkl, 1995; Willms, 2002).

Može se postaviti pitanje u kojoj je mjeri viši nivo anksioznosti učenika koji imaju niži socioekonomski status produktivan unutar škole kroz različite odnose u koje su djeca uključena ili izvan škole kroz odnos prema obrazovanju, školovanju i životnim aspiracijama koje se zajednički konstruiraju unutar obitelji i unutar mreža socijalnih odnosa kojima djeca pripadaju. Drugim riječima, u kojoj je mjeri viša školska anksioznost odraz sociokulturnih procesa izvan škole (Boudon, 1974; Bourdieu, Passeron, 1990; Bruner, 1996.), a u kojoj mjeri se generira unutar škole (Baucal, 2006; Chiu, Xihua, 2007; Lee, Burkam, 2002; Monseur, Crahay, 2008; Willms, 2006).

Polazeći od pretpostavke da su učenici nižeg socioekonomskog statusa u nepovoljnijem položaju prema ostalima, rezultati većine navedenih istraživanja između ostalog ukazuju na to da škole nemaju mehanizme kojima kompenziraju razlike prema socioekonomskom statusu kod učenika, a koje onda naposljetku određuju i njihov školski uspjeh (Arnett, 2004., Gregurović, 2010).

Prema svim istraživanjima zaključak bi bio da je socioekonomski status u obitelji povezan s uspjehom učenika, odnosno svi autori smatraju da je nizak socioekonomski status u obitelji posljedica slabog učenja i slabije zainteresiranosti za školu te na kraju i krajnjeg lošeg uspjeha. Nizak socioekonomski status povezuju s nezadovoljstvom i frustracijom roditelja koji to prenose na dijete, dok primjerice za školu kao obrazovnu ustanovu smatraju da nastavnici nemaju dovoljno energije i autoritativnosti kako bi dijete potaknuli na učenje i na bolje ocjene. Samim time što dijete dolazi iz obitelji s niskim socioekonomskim statusom ne smatra ga se jednakim u svim segmetnima učenja te ga se nerijetko ne uključuje u dodatne programe škole ili izvanškolske aktivnosti. Stoga dijete ni u školi, koja bi trebala biti jednaka i nepristrana za sve, ne dobiva šansu za dokazivanje te je i dalje nezadovoljno i nezainteresirano za učenje. Zato ne čudi činjenica da je uspjeh djece lošiji što je socioekonomski status u obitelji niži i što škola, odnosno nastavnici, ne pružaju jednak tretman svima.

4.2. UTJECAJ VIŠEG SOCIOEKONOMSKOG STATUSA OBITELJI NA ŠKOLSKI USPJEH UČENIKA

Obiteljska jedinica kao ishodište utječe na obrazovne i profesionalne rezultate pojedinaca putem financijskog i socijalnog kapitala koji im je na raspolaganju. Neposredan utjecaj financijskog kapitala na početne izbore i sadržaje dostupne u obrazovanju nadopunjen je djelovanjem socijalnog kapitala obitelji koji se manifestira kroz iskustva roditelja i njihove društvene veze. Djeca koja su u roditeljskom domu izložena visokom socijalnom kapitalu, bolje su pripremljena na svladavanje akademske građe, razvijaju sposobnost usvajanja građe i intelektualnih koncepata te mogu biti direktno favorizirani od strane učitelja u odnosu na djecu s manje socijalnog kapitala (Bourdieu, 1973; Ilišin, 2013). Slične teorijske postavke zastupa i Šarić (2002.) ističući da je viši status roditelja u značajnoj pozitivnoj korelaciji sa školskim uspjehom djece te s njihovim interesom za čitanje i kulturne te kreativne aktivnosti. Socioekonomski status utječe na školsko postignuće direktno preko ekonomske moći i indirektno preko roditeljskih postupaka. Upravo ta ekonomska moć obitelji utječe na mogućnost kupnje djetetu svih potrebnih nastavnih materijala i opreme, kako bi se dijete razvilo u kognitivnom smislu i time postiglo školsku uspješnost.

Boudon (1974.) u svom djelu „Education, Oportunity, and Social Inequality," razlučuje dva mehanizma kojima je socioekonomski status obitelji povezan s obrazovnim dostignućima djece (Boudon 1974 prema Matković, 2010). Prvi je primarni efekt, odnosno slabiji uspjeh djece nižeg socioekonomskog statusa tijekom obveznog obrazovanja, koji ograničuje daljnje obrazovne mogućnosti, a drugi je sekundarni, koji se javlja kada je školski uspjeh podjednak, ali zbog razlika u resursima i ambicijama djeca roditelja višeg socioekonomskog statusa imaju veću vjerojatnost upisati viši stupanj obrazovanja.

Goldin (2007.) navodi kako je, gledajući socioekonomski status, utvrđena statistički značajna povezanost s majčinim uključivanjem, pokazujući time da su majke iz višeg socioekonomskog sloja više uključene u djetetov školski život (Goldin 2007. prema Pehlić, 2012).

Primjer s obrazovnim tržištima u Engleskoj pokazuje da roditelji s većim financijskim resursima i društvenim vezama mogu svojoj djeci omogućiti obrazovne opcije koje nisu otvorene djeci čiji roditelji nemaju te resurse; opcije poput preseljenja u područja s kvalitetnijim školstvom te školovanja u selektivnijim i privatnim školama (Reay, 2004). (Pavić, Vukelić, 2009).

Ono što bi se moglo primijetiti iz navedenih istraživanja jest to da je većina autora dala veći značaj visokom obrazovanju, smatrajući da su učenici iz obitelji s višim socioekonomskim statusom u prednosti zbog veće mogućnosti odabira boljeg nastavka školovanja, dok u osnovnoškolskom obrazovanju ne vide veliku razliku u uspjehu učenika s obzirom na ekonomsku moć obitelji iz koje dijete dolazi. Svakako su roditelji bolje ekonomske moći u stanju djetetu pružiti više izleta i putovanja, bolje uvjete u domu u kojem živi, više školskog materijala ili plaćene dodatne sate predmeta koje im zadaje poteškoće, ali to nije uvjet zbog kojeg takva djeca imaju bolji uspjeh od djece koja nemaju takve mogućnosti. Također djeca koja završe osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje bez obzira na uspjeh, a roditelji imaju financijske mogućnosti, mogu nastaviti svoje obrazovanje u drugom gradu ili državi ili im roditelji mogu priuštiti privatne fakultete, što je svakako prednost pred djecom koja žive u obitelji nižeg socioekonomskog statusa.

5. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Mnogobrojna istraživanja pokazuju da na školski uspjeh učenika djeluje i socioekonomski status obitelj. Time su se bavili razni istraživači poput Congera i suradnika, 2002; McNeala, 2001; Sirina, 2005; Šimića, 2010. te mnogih drugih. Znanje, zalaganje i rad svakog učenika u odgojno-obrazovnom procesu rezultira školskom uspjehom. Školski uspjeh najčešće se prati školskom ocjenom koja je prije svega procjena znanja učenika, ali i njegova kontinuirana truda i rada. Učinak sudionika u odgojno-obrazovnom procesu iskazuje se između ostalog školskom ocjenom čime se ona tradicionalno uzima kao (približno) adekvatan izraz, tj. ekvivalent postignuća učenika na pojedinim ili svim razinama školovanja, bez obzira na mnoge nepoznanice (Vrcelj, 1996, str.77). Na samu školsku ocjenu utječe, ne samo učenikovo znanje, inteligencija, trud i rad, već niz drugih popratnih segmenata koji mogu tu istu ocjenu povisiti ili sniziti. Jedan od tih segmenata jest i socioekonomski status roditelja koji će se isticati kroz čitavo istraživanje.

U istraživanje su uvedene i dodatne varijable koje će se ispitati, a to su obrazovanje roditelja, struktura obitelji te broj djece u obitelji, za koje se smatra da upotpunjuju ulogu obitelji u školskom uspjehu učenika. Posebno će se istražiti veza između socioekonomskog statusa i školskog uspjeha učenika.

Radi lakše obrade podataka socioekonomski status rangirali smo kao niži, srednji i viši, prema procjenama ispitanika. Obrazovanje je rangirano na niže, srednje, više i visoko obrazovanje, po nacionalnoj kvalifikaciji zanimanja.

5.1. CILJEVI I ZADATCI ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja jest na odabranom uzorku ispitanika istražiti koliki utjecaj ima socioekonomskog statusa obitelji na školski uspjeh učenika. Da bi se mogli ostvariti predmet i cilj istraživanja rada, postavljeni su sljedeći zadaci istraživanja:

1) Utvrditi koliki je utjecaj materijalnog stanja obitelji na školski uspjeh učenika
2) Saznati postoji li utjecaj obrazovanja roditelja na školski uspjeh učenika
3) Ispitati postoji li utjecaj odnosa u obitelji na školski uspjeh učenika
4) Ispitati postoji li utjecaj broja djece u obitelji na školski uspjeh učenika
5) Saznati koliko je ispitanicima važan školski uspjeh i što smatraju utjecajnim na njega

5.2. METODE I UZORAK ISTRAŽIVANJA

Radi ostvarivanja postavljenog cilja istraživanja primijenili smo postupke kvalitativne metodologije odnosno metodu polustrukturiranog intervjua. Ispitanici su u razgovoru sa istraživačem dali opće podatke o sebi (spol, dob, razina obrazovanja, posao koji obavljaju i mjesto odrastanja) i podijelili svoja iskustva odrastanja u obiteljima sa nižim ili višim socioekonomskim statusima. Pitanja su otvorenog tipa i njima se primarno želi dobiti mišljenje ispitanika o utjecaju socioekonomskog statusa njihovih roditelja na školski uspjeh i obrazovanje općenito.

Uzorak istraživanja čini deset ispitanika različitog obrazovanja, koji potječu iz obitelji različitog socioekonomskog statusa i obrazovanja roditelja.

ISPITANICI	**SPOL**	**DOB**	**OBRAZOVANJE**	**SES**	**OBRAZOVANJE RODITELJA**	**SES RODITELJA**	**MJESTO ODRASTANJA**
1.	M	35	VISOKO	VISOK	VISOKO	VISOK	OPATIJA
2.	Ž	30	SREDNJE	SREDNJI	SREDNJE	SREDNJI	VIROVITICA
3.	Ž	29	SREDNJE	SREDNJI	OTAC-VISOKO MAJKA-SREDNJE	VISOK	RIJEKA
4.	M	36	VISOKO	VISOK	SREDNJE	SREDNJE	RIJEKA
5.	Ž	55	SREDNJE	SREDNJI	NIŽE	NIZAK	SELO DAVOR
6.	Ž	24	SREDNJE	SREDNJI	SREDNJE	SREDNJI	NOVA GRADIŠKA
7.	M	30	VISOKO	SREDNJI	SREDNJE	SREDNJI	NOVA GRADIŠKA
8.	M	28	VISOKO	SREDNJI	SREDNJE	SREDNJI	RIJEKA

9.	Ž	24	VISOKO	SREDNJI	SREDNJE	NIZAK	VIROVITICA
10.	M	24	VISOKO	VISOK	VISOKO	VISOK	VIROVITICA

5.2.1. OPIS ISPITANIKA

ISPITANIK 1.

Doktor sportske medicine i suvlasnik ambulante (Sportska medicina i Medicina rada). Jedinac koji je odrastao u raskošnom okruženju obiteljske kuće u Opatiji. Roditelji su oboje visoko obrazovani. Majka je redovna profesorica na Medicinskom fakultetu u Rijeci, a otac direktor Crvenog križa. Socioekomski status roditelja bio je vrlo visok i sinu jedincu pružena je maksimalna ekonomska sigurnost. Odgoj i obrazovanje uvijek su išli u smjeru visokog obrazovanja. Ispitanik je danas u braku također s doktoricom te je otac dvoje male djece, za koju će svakako osigurati sve potrebno za odličan uspjeh u školi i daljnje obrazovanje.

ISPITANIK 2.

Službenica u banci, odrasla u manjem gradu s roditeljima srednjeg obrazovanja i socioekonomskog statusa te mlađim bratom. Otac ima terenski posao i nije ga često viđala te ga zbog toga nije smatrala autoritetom, pogotovo kada je obrazovanje bilo u pitanju. U osnovnoj školi to nije bio problem jer je prirodno bila odlikašica, no u srednjoj školi joj je nedostajao autoritet oca jer su joj se ocjene počele snižavati. Odnos roditelja prema njoj i mlađem bratu bio je jedan i nikada nisu radili razlike među njima. Danas je majka male djevojčice i vrlo joj je važno da joj dijete odrasta uz oba roditelja pored sebe.

ISPITANIK 3.

Vlasnica salona za kućne ljubimce, po struci ekonomistica, odrasla je u centru Rijeke s roditeljima, starijim i mlađim bratom. Otac, po zanimanju pomorac, obavlja funkciju kapetana broda, a majka je kuharica. Tijekom odrastanja moglo se primijetiti da otac, koji je visoko obrazovan, više vodi računa o školskom uspjehu odnosno obrazovanju. Postojanje braće uglavnom nije utjecalo na obrazovanje ispitanice. Nije završila fakultet, iako je otac na tome inzistirao, ali je sretna i zadovoljna poslom koji obavlja.

ISPITANIK 4.

Vlasnik ugostiteljskog objekta, po zanimanju magistar ekonomije, odrastao je u vrijeme kada su mu njegovi roditelji (otac- časnik HV-a, a majka računovođa) i sa srednjom stručnom spremom mogli priuštiti sve potrebno za dobro obrazovanje. Kako je on želio više, odlučio je završiti fakultet, iako ga roditelji u tome nisu poticali. Odnos roditelja prema njemu i mlađem bratu bio je jednak, s iznimkom što je brat imao nešto više mogućnosti za izvanškolske aktivnosti jer je u tom vremenskom razdoblju to bilo moguće. Danas je ponosni otac dvojice sinova kojima se trudi pružiti sve potrebno za dobar školski uspjeh i izvannastavne aktivnosti koje smatra važnima za cjelokupan razvoj svoje djece.

ISPITANIK 5.

Medicinska sestra koja svoj posao obavlja od svoje 18. godine bez prestanka. Odrasla je na selu u skromnim životnim uvjetima s roditeljima koji su jedva završili osnovnu školu (otac - 4 razreda osnovne škole, majka - 8 razreda osnovne škole), mlađim bratom i starijom sestrom. Prisjeća se da je tada obrazovanje bilo luksuz i da je sretna što je imala roditelje koji su to znali cijeniti. Roditeljima je bilo posebno teško svoj djeci omogućiti jednake šanse za uspjeh. Upravo zbog toga, najstarija od djece, njezina sestra, nije mogla upisati fakultet jer u tom slučaju brat i ispitanica ne bi mogli ići u srednju školu zato što se u to vrijeme moralo putovati u grad u školu, a to je iziskivalo veći financijski trošak. Danas je udana i majka dvoje djece za čije je obrazovanje bila spremna na mnoga odricanja.

ISPITANICA 6.

Mlada fizioterapeutkinja odrasla s roditeljima (niže stručne spreme) i starijom sestrom. Uvijek je smatrala da su joj roditelji pružili samo obvezno obrazovanje, ali da joj nisu omogućili odlazak na fakultet. Odnos sa sestrom zbog toga joj je bio pomalo narušen je jer smatrala da je sestra imala puno više mogućnosti od nje, s obzirom na to da su joj roditelji omogućili odlazak na fakultet. Danas je zadovoljna poslom koji obavlja, ali se nada da će svojoj djeci jednog dana omogućiti puno više.

ISPITANIK 7.

Profesor informatike, jedinac odrastao s roditeljima u malom gradu. Roditelji, iako oboje srednjeg obrazovanja i socioekonomskog statusa, oduvijek su se trudili omogućiti mu sve potrebno za školu jer su obrazovanje smatrali izuzetno važnim i uvijek su ga poticali na učenje i odličan uspjeh koji su čak i nagrađivali. Za vrijeme studiranja radio je, čime je nadopunjavao budžet koji su mu roditelji predvidjeli.

ISPITANIK 8.

Visoko obrazovani, danas doktor u bolnici u Cardiffu. Odrastao u Rijeci u obitelji srednjeg socioekonomskog statusa i roditelja koji su završili srednju školu te mlađom sestrom. Roditeljski odgojni stil bio je dosta autoritaran i uvijek su vršili pritisak na njegovo obrazovanje, stoga je želio prvom prilikom otići iz obiteljskog doma i izgraditi svoj život. Ističe i razliku ponašanja roditelja prema njegovoj mlađoj sestri, prema kojoj su bili dosta popustljivi, za razliku od ponašanja prema njemu. Danas je sretan i zadovoljan poslom koji obavlja daleko od Hrvatske.

ISPITANIK 9.

Tek diplomirana profesorica Hrvatskog jezika i književnosti, odrasla je u specifičnim životnim uvjetima. Oca je izgubila dok je bila malo dijete, tako da ga nije ni upoznala i ostala je sama s majkom. Kako zbog različitih problema između dviju država nije dobivala naknadu zbog gubitka oca u ratu, ona i majka živjeli su od majčine skromne plaće. Kao financijska pomoć povremeno su djelovali članovi šire obitelji. Tijekom osnovne i srednje škole, trudila se odlaziti na izvanškolske aktivnosti koje se ne plaćaju, kako bi bila izjednačena sa svojim vršnjacima. Nakon kratke krize u ponašanju u srednjoj školi, odlučila je postići što bolji uspjeh s ciljem upisa na fakultet i dobitka stipendije, koji je na kraju i ostvarila.

ISPITANIK 10.

Apsolvent na FER-u (Fakultet elektrotehnike i računarstva) odrastao je u obitelji visokog socioekonomskog statusa i visokog obrazovanja roditelja. Tijekom odrastanja roditelji su ga uvijek uspoređivali sa starijim bratom koji je bio pravi primjer savršenog sina. U konačnici je i sam upisao fakultet kao i stariji brat, i iako mu nije išlo glatko kao bratu, uspio je fakultet privesti kraju. Smatra kako mu je dobar socioekonomski status pomogao u obrazovanju jer se

nije morao brinuti ni o čemu, nego se samo se koncentrirati na učenje, ali da je visoko obrazovanje njegovih roditelja bio i veliki pritisak na njega.

6. *REZULTATI ISTRAŽIVANJA I NJIHOVA INTERPRETACIJA*

Provedeno je kvalitativno istraživanje na deset ispitanika, metodom polustrukturiranog intervjua u trajanju od 15-30 minuta. Odgovori ispitanika grupirani su i prikazani nakon svakog pitanja. U skladu sa postavljenim zadacima istraživanja napravljena je interpretacija odgovora ispitanika.

1. **Kako biste procijenili socioekonomski status vaših roditelja, točnije obitelji, u odnosu na vršnjake?**

S obzirom na to da socioekonomski status obitelji smatramo važnim za obrazovanje djece, ovim pitanjem željeli smo dobiti procjenu socioekonomskog stanja obitelji u odnosu na vršnjake. U vezi s tim ispitanici čije su obitelji višeg socioekonomskog statusa naveli su:

„Svakako bolji od mojih vršnjaka.“

„Mislim da smo imali više od mojih vršnjaka, što je utjecalo na moju popularnost u društvu.“

„Bolji u odnosu na vršnjake.“

Za razliku od njih ispitanici čije su obitelji srednjeg i nižeg socioekonomskog statusa naveli su:

„Kako sam iz manje sredine, svi moji vršnjaci su imali slične socioekonomske prilike. Nitko se nije isticao.“

„Vršnjaci s kojima sam se ja družio bili su slične socioekonomske situacije kao i ja, nitko se nije isticao.“

„U školi se nitko nije isticao (osim po ocjenama). Svi smo nosili uniforme i svi smo bili jednaki, tako da ne znam jesmo li bili siromašniji ili bogatiji od drugih u mom okruženju.“

„Mislim da smo svi bili tu negdje.“

„Po mom mišljenju bio je u razini vršnjaka. Od nekih bolje, od nekih lošij, ali tu negdje.“

„Ja nikad nisam imao najbolju robu ili najnovji mobitel, ali mislim da nisam u ničemu zaostajao za vršnjacima.“

„Bio je slabiji od vršnjaka.“

Na temelju toga daje se zaključiti kako su ispitanici čije su obitelji imali viši socioekonomski status procijenili da su imali bolju financijsku sizuaciju od svojih vršnjaka. Za razliku od njih, ispitanici čiji su roditelji bili srednjeg i nižeg socioekonomskog statusa, naveli su kako su bili u prosjeku sa svojim vršnjacima, osim jedne ispitanice koja je navela da je socioekonomski status njene obitelji bio niži od njenih vršnjaka.

2. **Smatrate li da je socioekonomski status roditelja utjecao na Vaše obrazovanje i kako?**

S obzirom na to da u radu polazimo od teze da socioekonomski status obitelji ima utjecaja na obrazovanje djece, ovim pitanjem željeli smo saznati na koji je način socioekonomski status obitelji utjecao na obrazovanje ispitanika odnosno je li uopće imao utjecaja. Ispitanici koji dolaze iz obitelji visokog socioekonomskog statusa procijenili su:

„Svakako mi je dobar socioekonomski status mojih roditelja pomogao u mojem boljem obrazovanju. Pogotovo se to može vidjeti u razdoblju studiranja. Dok su neki moji kolege morali raditi uz fakultet, ja sam se mogao posvetiti isključivo sebi i studiranju, što je svakako bila moja prednost.“

„Dobar socioekonomski status mojih roditelja mi je omogućio učenje stranih jezika i bavljenje sportom, ali na obrazovanje u školi nije imao utjecaja. Tamo svi imamo jednake šanse i neke druge stvari su važnije za uspjeh.“

„Da, jer sam išao na plaćene pripreme kako bi uopće upisao fakultet… Nisam morao raditi, niti se brinuti oko novca, samo se usredotočiti na učenje“

Ispitanici koji dolaze iz obitelji srednjeg i nižeg socioekonomskog statusa procijenili su:

„Utjecalo je na način da nisam mogla upisati privatni fakultet ili ići studirati van države, ali na osnovno i srednje obrazovanje nije imalo prevelik utjecaj.“

„Bolji socioekonomski status roditelja svakako bi mi pomogao i olakšao put obrazovanja, ali ipak mislim da je snaga volje ono što te pokreće i što će ti omogućiti uspjeh.“

„A vjerovatno je, jer da roditelji nisu imali novca ne bi mogla ići sa sela u grad u školu koju sam htjela, jer je tada to bilo strašno skupo i nije puno mojih vršnjaka moglo u grad u školu.“

„Utjecao je, jer da je bio bolji mogla bi otići u drugi grad na fakultet, položit vozački ispit, a ovako nisam puno toga uspjela.“

„S obzirom na to da sam mogao ići u drugi grad na fakultet i živjeti u stanu, očito mi je to omogućio dobar socioekonomski status mojih roditelja. Vjerovatno bi stvari bile drugačije da nisu imali novca.“

„Mislim da nije… Svoje obrazovanje sam stekao isključivo učenjem.“

„Nije, jer sam dobila državnu stipendiju (na temelju ocjena) na prvoj godini i držala je do kraja studija… Vjerovatno bi stvari bile drugačije da je nisam imala.“

Ispitanici su naveli kako dobar socioekonomski status svakako olakšava njihovo obrazovanje i daje veće mogućnosti, ali uglavnom kad je u pitanju više obrazovanje. U osnovnom i srednjem obrazovanju socioekonomski status nema prevelik utjecaj. Pripadnici obitelji višeg socioekonomskog naveli su kao prednost to što su imali bolje financijske uvjete, iako je jedna ispitanica navela kako za njezino obavezno obrazovanje financije nisu bile važe, ali za obogaćivanje nje kao osobe (strani jezici, sport) svakako je imalo utjecaja. Pripadnici srednjeg i nižeg socioekonomskog statusa obitelji uglavnom su se složili s tim da bi im obrazovanje bilo bolje da su imali veće financije u obitelji, dok su dva ispitanika navela kako je za njihovo obrazovanje isključivo bio važan njihov trud i rad.

3. Jesu li Vam roditelji mogli osigurati sav potreban školski pribor?

Kako smo svjesni da obrazovanje nije u potpunosti besplatno odnosno da je za školovanje djeteta svaka obitelj većinom dužna pribaviti sav potreban materijal za školu (knjige, bilježnice, olovke, školske torbe…) koji iziskuje određeni materijalni trošak, ovim pitanjem želimo saznati je li postojala razlika u odgovorima ispitanika čija je obitelj višeg socioekonomskog statusa u odnosu na obitelji nižeg socioekonomskog statusa. Ispitanici iz obitelji višeg socioekonomskog statusa odgovorili su:

„Da, apsolutno sve potrebno.“

„Osigurali su mi i više nego što sam trebala.“

„Da, naravno.“

Ispitanici iz obitelji srednjeg i nižeg socioekonomskog statusa odgovorili su:

„Da, imala sam sve potrebno kao i većina vršnjaka.“

„U to vrijeme nam nije ni bilo potrebno puno za školu, tako da sam imao sve što mi je trebalo, kao i svi moji vršnjaci.“

„U to vrijeme bilo je normalno naslijediti knjige od starije generacije, ali sve ostalo što mi je bilo potrebno sam dobila.“

„Da, tu nije bilo problema.“

„Jesu.“

„Da, sve osnovno što je trebalo, ali ne i sve što sam ja htio.“

„Je, dobivala sam pomoć od ostatka obitelji jer od države nisam dobila ništa jer je moj otac bio branitelj iz Bosne i Hercegovine.“

Na temelju odgovora ispitanika daje se zaključiti da su svi ispitanici, bez obzira na socioekonomski status, odgovorili kako su imali sve potrebno za školu, kao i većina njihovih vršnjaka .

4. Jeste li imali mogućnosti ići na izvanškolske aktivnosti (koje se plaćaju) i koliko je Vašim roditeljima to bilo važno?

S obzirom na to da škola ne može uvijek zadovoljiti potrebe učenika za koje oni pokazuju interes, ovim pitanjem željeli smo saznati koliko su roditelji poticali izvanškolske aktivnosti. U vezi s time, ispitanici koji su iz obitelji višeg socioekonomskog statusa naveli su:

„I roditeljima i meni je to bilo izuzetno važno. Zato sam i trenirao na razne sportove, učio jezike i sudjelovao u različitim društvenim događanjima.“

„Poticali su me da idem na strane jezike, da se bavim sportom, i sve to financirali bez problema.“

„Da, na košarku i engleski.“

Ispitanici koji su iz obitelji nižeg i srednjeg socioekonomskog statusa naveli su:

„Išla sam na sport, koji se plaćao. Roditelji su pustili meni na izbor da li želim ići na neku aktivnost i sama sam odabrala koju.“

„Nikad nisam imao interes za izvanškolske aktivnosti, niti su mi roditelji to predlagali. Mi smo se većinom bavili nekim sportom u naselju u kojem sam živio.“

„Tada nije bilo izvanškolskih aktivnosti koje su se plaćale .S obzirom na to da sam morala pomagati roditeljima na polju nisam imala previše slobodnog vremena, eventualno za sport.“

„Da, još su me i poticali, pogotovo na strane jezike i sport.“

„Da. Išao sam u školu engleskog i na različite sportove.“

„Oni mi nikada nisu predlagali neke izvanškolske aktivnosti, a ja nisam imao interesa, tako da nisam na ništa išao.“

„Išla sam na glumu u kazalište koje se plaćalo.“

Na temelju odgovora uočavamo da nije postojala znatna razlika u odgovorima ispitanika obitelji višeg ili nižeg statusa. Ispitanici su uglavnom išli na sportske i razne druge aktivnosti koje se plaćaju, osim dva ispitanika koji nisu imali ni interes, niti mogućnosti za bavljenje izvanškolskim aktivnostima.

5. Jesu li Vaši roditelji smatrali da je obrazovanje bitno za život?

Držimo da je obiteljski odgoj vrlo važan i da su roditelji prvi koji nam prenose životne vrijednosti. Ovim pitanjem željeli smo vidjeti koliko su roditelji ispitanika obrazovanje smatrali važnim. Upravo zbog toga odgovore ispitanika grupirali smo u dvije skupine, roditelje višeg obrazovanja i roditelje srednjeg i nižeg obrazovanja.
Ispitanici čiji su roditelji visoko obrazovani naveli su:

„Da, iako je majka ta koja je više inzistirala na obrazovanju“

„Otac je imao glavnu ulogu u mom obrazovanju koje je smatrao izuzetno važnim. Majka se slagala s ocem po pitanju obrazovanja, ali za razliku od njega ona nije vršila pritisak.“

„Jesu. Obrazovanje mene i brata im je bilo najbitnije i zato me toliko forsirali na učenje.“

Ispitanici čiji su roditelji srednjeg i nižeg obrazovanja naveli su:

„Smatrali su da je bitno, ali nisu vršili pritisak na mene. Sugerirali su odlazak na fakultet, ali im to nije bilo toliko važno. U to vrijeme su svi imali posao i sa srednjom školom te su od toga mogli dobro živjeti pa visoko obrazovanje nije bilo toliko važno.“

„Smatrali da će mi bolje obrazovanje omogućiti bolji život.“

„Roditelji su se jako žrtvovali da bi mi završili dobre srednje škole jer su obrazovanje smatrali bitnim, ali kako je nas bilo troje, onaj najstariji nije mogao ići na fakultet jer onda nas dvoje mlađih n ebi mogli završit srednju školu.“

„Otac je smatrao vrlo bitnim, majka ne pretjerano.“

„Aposlutno. Bilo kakva rasprava o školi završila bi rečenicom:“Samo uči sine, škola je najvažnija!“

„Da… Najvažnije u životu.“

„Kako oca nikad nisam upoznala jer je poginuo za vrijeme rata, majci je uvijek bilo bitno samo moje zdravlje, obrazovanje je bilo samo usputna stvar.“

Na temelju odgovora možemo zaključiti da nema pretjerane razlike između odgovora prve i druge skupine ispitanika. Odgovori su uglavnom slični jer su svi smatrali da je obrazovanje bitno za život. Razlike se primjećuju u ogovorima na pitanja jesu li roditelji vršili pritisak i koji od roditelja je imao glavnu ulogu u obrazovanju. Jedan ispitanik navodi vremensko razdoblje odrastanja, odnosno društveno-ekonomske prilike u državi ,koje su tada po njihovom mišljenju bile dobre, kao razlog zbog kojeg njegovi roditelji nisu obrazovanje suviše isticali. Ispitanica koja je izgubila oca u ratu navela je kako je njenoj majci obrazovanje bila samo usputna stvar, a uvijek je isticala da je zdravlje najbitnije.

6. Je li vašim roditeljima bio važan školski uspjeh koji ste postizali?

Kako je školski uspjeh glavna tema rada, ovim pitanjem željeli smo saznati je li školski uspjeh bio važan roditeljima naših ispitanika. U vezi s tim, ispitanici čiji su roditelji visoko obrazovani naveli su:

„Bio im je bitan, opet majci više nego ocu.“

„Bio im je bitan, pogotovo ocu.“

„A bio im je jako bitan jer je brat uvijek bio odlikaš pa su to željeli (zahtijevali) i za mene.“

Ispitanici čiji su roditelji srednje ili niže obrazovani naveli su:

„Školski uspjeh im je bio bitan, čak su inzistirali da prolazim s odličnim.“

„Njima je bilo bitno da sam negdje u prosjeku, da prolazim sa vrlo dobrim. Nikada nisu tražili od mene da budem najbolji.“

„Ne toliko, bilo im je bitno da smo negdje u prosjeku… Ali otac nas je kažnjavao fizički kada bi dobili negativne ocjene.“

„Nije previše, bilo im je bitno da sam u prosjeku.“

„Je, i to jako. U osnovnoj školi su zahtjevali da prolazim sa odličim, u srednjoj su malo popustili, ali svejedno su me poticali na odličan uspjeh.“

„Izuzetno bitno. Njima je ocjena mjerilo znanja, i ako nije bila odlična, ništa drugo nije dovoljno dobro.“

„Nije, uopće.“

Na temelju odgovora daje se zaključiti kako su visoko obrazovani roditelji školski uspjeh doživljavali izuzetno važnim, dok su pak odgovori ispitanika čiji su roditelji srednje ili niže obrazovani bili podijeljeni. Roditeljima nekih ispitanika školski uspjeh je bio izrazito važan, dok je drugima bilo bitno da su ocjene u nekom prosjeku s drugima.

7. **Jesu li vaši roditelji očekivali da ćete postići istu ili višu razinu obrazovanja od njihove?**

Kako se često događa da djeca idu stopama njihovih roditelja ili barem u nekim periodima odrastanja djeca žele postati ono šta su i njihovi roditelji, ovim pitanjem željeli smo saznati imaju li roditelji neka očekivanja od svoje djece po pitanju njihove budućnosti odnosno obrazovanja. Ispitanci čiji su roditelji visoko obrazovani naveli su:

„Da, apsolutno. Roditelji su mi bili doktori i očekivali su da i ja nastavim u tom smjeru.“

„Otac je od mene očekivao da završim fakultet.“

„Jesu, jer su oboje visoko obrazovani pa su to očekivali i od mene i brata.“

Ispitanici čiji su roditelji srednje ili niže obrazovani naveli su:

„Nisu od mene očekivali da idem njihovim stopama… Za mene su htjeli više, da završim fakultet.“

„Njima je bilo bitno da završim srednju školu, nisu očekivali više od mene.“

„Nikako… Meni je otac završio 4 razreda osnovne škole, a majka 8. Za nas su htijeli puno više.“

„Majka je htjela da nastavim njenim stopama i završim srednju školu, zaposlim se i udam, dok je otac želio da završim pravni fakultet i izgradim karijeru.“

„Ne. Oni su završili srednje škole, a za mene su željeli da odem na fakultet i osiguram si lakšu i bolju budućnost.“

„Oni nisu završili fakultet, ali su od mene i sestre to zahtijevali. Kod mene im je to uspjelo, ali je na sestru djelovalo suprotno i ona nije željela upisati fakultet.“

„Kako sam već i prije rekla, obrazovanje joj nije bilo toliko bitno pa tako nije imala ni očekivanja o tome čime ću se baviti u budućnosti.“

Ispitanici čiji su roditelji visoko obrazovani naveli kako su njihovi roditelji željeli da i oni steknu visoko obrazovanje. Međutim, ispitanici čiji roditelji nisu visoko obrazovani također su naveli kako su njihovi roditelji željeli da njihova djeca završe neki fakultet i osiguraju si bolju budućnost. Ističe se opet majka ispitanice koja je ostala bez oca jer nije imala očekivanja po pitanju obrazovanja.

8. Jesu li Vam roditelji pomagali u izvršavanju školskih obaveza (zadaća, lektira…)?

Ovim pitanjem željeli smo saznati koliko su roditelji uopće bili uključeni u školske obveze djece i je li postojala razlika u samoj uključenosti roditelja u odnosu na njihovo obrazovanje odnosno socioekonomski status. Ispitanici čiji su roditelji višeg socioekonomskog statusa i visokog obrazovanja naveli su:

„Uglavnom je majka ta koja je radila sa mnom i brinula se za školske obaveze.“

„Stariji brat mi je pomagao, ali i otac bi povremeno nadgledao.“

„Pomagali i kontrolirali prije svega.“

Ispitanici čiji su roditelji srednjeg/nižeg socioekonomskog statusa i srednjeg/nižeg obrazovanja naveli su:

„Majka mi je pomagala sa zadaćama i lektirama, jer je otac većinom bio na putu zbog posla pa ga nisam često viđala.“

„Po potrebi je majka pomagala, jer je otac većinom radio.“

„Nikad. Što sam znala sama, to sam napravila.“

„Majka mi je pomagala u lektirama, a starija sestra u likovnom. Ostalo sam više-manje sama.“

„Možda nešto malo u osnovnoj školi, i to u nižim razredima, kasnije više ne.“

„Više kontorirali nego pomagali. Uvijek su željeli da sve bude savršeno tako da su sve pregledali prije odlaska u školu.“

„Nije, jer meni najčešće nije trebala pomoć… Shvatila bih sve što sam trebala na nastavi.“

Ispitanici su uglavnom navodili kako su dobivali pomoć od roditelja u izvršavanju školskih obaveza. Opet su isticali majku koja im je pomagala, jedino je jedna ispitanica navela starijeg brata i oca, a jedna sestru. Dva ispitanika navela su kako su ih roditelji više kontrolirali u zadaćama, a manje pomagali. Nije primijećena razlika između dviju skupina ispitanika.

9. Jesu li Vaši roditelji koristili nagrade/kazne prilikom dobivanja dobrih/loših ocjena?

S obzirom na to da su kazne i nagrade sastavni dio odrastanja odnosno odgoja djece, zanimalo nas je koliko su naši ispitanici upoznati s tim. Ispitanici čiji su roditelji višeg socioekonomskog statusa i visokog obrazovanja naveli su:

„U osnovnoj školi ne, ali u srednjoj bi bio kažnjen uskraćivanjem izlaska, dok su pohvale bile usputne.“

„U osnovnoj školi sam imala većinom sve odlične ocjene pa to nisu pretjerano komentirali. U srednjoj pak za svaku negativnu ocjenu sam bila u kazni dva tjedna, a za jedan popravni sam bila u kazni cijelo ljeto.“

„I nagrade i kazne su bile sastvani dio mog odrastanja.“

Ispitanici čiji su roditelji srednjeg/nižeg socioekonomskog statusa i srednjeg/nižeg obrazovanja naveli su:

„Nikad me nisu kažnjavali zbog loših ocjena niti nešto pretjerano hvalili.“
„Ocjene su bile većinom korektne pa nije bilo potrebe za kaznama, a pohvale su bile rijetke.“
„Otac me je fizički kažnjavao kada bi dobila negativne ocjene, a majka me uvijek branila.“
„Ne sjećam se niti pohvala niti kazni, eventualno usmeni prijekor ako sam dobila lošu ocjenu.“
„Ne sjećam se baš da su me kažnjavali kod loših ocjena… Pokušavali su to razgovorom riješiti… Ali sjećam se da bi mi uvijek obećali neku nagradu ako prođem razred s odličnim, i to mi je bila dobra motivacija.“
„Pohvale nisu bile česte, ali kazne su bile redovite… Zabrana igre, televizije, a kasnije telefona i izlazaka.“
„Svaki put bi dobila neku nagradu kada bi prošla razred s odličnim, ali kazne nikad.“

Ispitanici čiji su roditelji visoko obrazovani i imaju viši socioekonomski status naveli su kako su kazne bile redovne, a pohvale rijeđe. Ni u drugoj skupini nije velika razlika. Ispitanici su različito navodili kazne i pohvale, kod nekih su bile većeg, a kod nekih manjeg inteziteta. Uglavnom su navodili da su kazne bile češće, a pohvale su išle kao nagrade za odličan uspjeh na kraju školske godine.

10. Smatrate li da ste imali jednake mogućnosti kao i vaša braća/sestre? / Smatrate li da ste kao jedinac imali prednost/nedostatak u odnosu na osobe s više braće ili sestra?

Kako smo upoznati sa situacijama u kojima nemaju sva djeca u obitelji jednake mogućnosti za uspjeh, na što može utjecati sam odnos roditelja prema djeci, psihofizičkim osobinama svakog djeteta pa i materijalnom situacijom u kojoj pojedino dijete odrasta, ovim pitanjem želimo saznati kako su naši ispitanici procijenili prisustvo ili odsustvo brata ili sestre. Odgovore smo prikazali kroz dvije skupine. U prvoj skupini navedeni su ispitanici koji su jedinci, a u drugoj skupini ispitanici koji imaju braću ili sestre. Ispitanici koji su jedinci naveli su:

„S obzirom na to da sam jedinac dobivao sam svu roditeljsku pažnju, i nisam s nikim morao ništa dijelit, što vidim kao prednost.“

„Kako sam ja jedinac, dobivao sam sve što sam htio. Ne znam da li bi situacija bila drugačija da sam imao braću ili sestre, odnosno da sam morao dijelit sve s njima.“

„Uvijek sam to smatrala nedostatkom jer nisam imala ni oca ni braću ili sestre pa sam uvijek bila usamljena.“

Ispitanici koji su imali braću ili sestre naveli su:

„Roditelji su se trudili ravnopravno odnositi prema meni i bratu te nam osigurati jednake mogućnosti. S obziromna to da sam ja starije i žensko dijete te sam uvijek bila bolja učenica, roditelji su možda od mene i više očekivali nego od brata pa su me stoga i vise pritiskali za školu.“

„Trudili su se svima pružiti jednake mogućnosti. Iako sam ja srednje dijete i još sam jedina ženska, možda su u mene polagali malo više nade za bolji uspjeh u školi, dok su braću uglavnom gurali u sport.“

„Brata su slali u ljetne škole jer je u to vrijeme to bilo popularno pa je time on imao više mogućnosti nego ja.“

„Ja mogu reći da sam ja imala jednake mogućnosti, ali moja sestra nije mogla na fakultet jer onda brat i ja ne bi mogli u srednju.“

„Mislim da je starija sestra imala više mogućnosti od mene jer smo u vrijeme kad je ona trebala krenuti na fakultet imali više novca. Mislim da je ona bila u prednosti.“

„Mogućnosti su nam bile iste, ali mislim da su njoj malo više popuštali, nisu radili toliki pritisak kao na mene.“

„Da, ali su me uvijek roditelji gurali da budem kao brat..on je bio najbolji u svemu.“

Ispitanici koji su jedinci su različito navodili prednosti i nedostatke. Jednom je to bila prednost, drugi ne može procjeniti, a treća ispitanica je navela kako je uvijek smatrala nedostatkom to što nema brata ili sestru.

Ispitanici koji su imali braću i sestre uglavnom su navodili kako su se roditelji jednako odnosili prema svoj djeci, iako su postojale razlike između očekivanja od ženskog odnosno muškog djeteta. Od ženskog djeteta se više očekivalo u obrazovnom smislu. Jedan ispitanik navodi i vremensko razdoblje kao razliku jer je njegov mlađi brat imao više mogućnosti u

vremenu kad je on odrastao. Jedna ispitanica navela je da je njezina starija sestra imala više mogućnosti od nje jer su u tom periodu odrastanja roditelji imali više novca.

11. Koliko ste bili zadovoljni odnosima u obitelji i koliko je to utjecalo na vaše školovanje?

S obzirom na to da smo svjesni kako odnosi unutar obitelji i općenito „klima“ koja vlada u obiteljskom domu utječu na sve ukućane pa tako i na djecu te da su djeci potrebni normalni obiteljski uvjeti kako bi se mogli koncentrirati na učenje i rad, zanimalo nas je što ispitanici misle o odnosima u obitelji odnosno koliko je to utjecalo na njihovo školovanje i je li uopće utjecalo. Ispitanci koji dolaze iz obitelji višeg socioekonomskog statusa naveli su:

„Uglavnom sam zadovoljan. Bilo kakvi loši periodi u obitelji direktno su utjecali na moje loše raspoloženje, a time i na odnos prema školi. Kada je situacija bila dobra i ja sam imao više volje za učiti.“

„Što se tiče financijskog dijela, dobivala sam sve što poželim pa sam s tim stanjem bila zadovoljna. Problem se javio kad sam htjela upisati frizersku školu jer je mojem ocu bilo nezamislivo da odlična učenica upiše zanatsku školu. Zbog toga su izbijale svađe između roditelja i mene, kao i njih međusobno te je to u meni izazvalo bunt i nisam se htjela trudit oko škole. Kasnije je to utjecalo na moje ocjene i u konačnici na fakultet kojeg nisam htjela upisati.“

„Zbog odnosa u obitelji uvijek je bilo (i još uvijek je) rivalstvo između mene i brata, stalno neko natjecanje koji je bolji što je stvaralo negativnu atmosferu u obitelji, a to su sve roditelji krivi.“

Ispitanici iz obitelji nižeg i srednjeg socioekonomskog statusa naveli su:

„Kako je otac stalno putova, majka je vodila brigu o meni i bratu i to je u osnovnoj školi uglavnom funkcioniralo. U srednjoj školi se već osjetilo da jedan roditelj „nedostaje“ pa je majka sve teže kontrolirala moje pubertetske izlaske, što je u konačnici rezultiralo i nižim ocjenama. Otac bi se povremeno uključivao, ali to je najčešće pogoršalo situaciju.“

„Kako u periodu od moje 11 do 17 godine oca gotovo da nisam ni viđao zbog njegova posla, majka se trudila u svemu udovoljavati meni i bratu i nije nas forsirala da u školi budemo

odlični. Na mene je to djelovalo pozitivno jer sam se trudio biti čim bolji zbog sebe i svog zadovoljstva te na kraju i završio fakultet, što je bila isključivo moja želja. Nekako sam sam uvidio da će mi biti lakše u životu ako završim fakultet.“

„Oca nije bilo često doma jer je plovio pa nisam bila previše svjesna odnosa u obitelji. Koliko se sjećam sve je bilo ok, osim kad su bile u pitanju negativne ocjene, onda je bila svađa u kući.“

„Odnos između roditelja nije bio najbolji i često je bilo svađe i suza, ali mislim da to nije utjecalo na moju školu.“

„Odnosi u obitelji su bili turbulentni. Bilo je i svađe i smijeha, ali nikad nije bilo većih problema, ništa što bi mene ometalo u učenju.“

„Odnosi u obitelji u bili svakakvi, ali osjećao sam konstantan pritisak u vezi škole i jedva sam čekao da se osamostalim i pronađem svoj mir.“

„Uvijek sam imala osjećaj usamljenosti i nedostajao mi je otac. U osnovnoj školi to nije bio toliki problem, ali na početku srednje bježala sam s nastave što je utjecalo i na moje ocjene, koje su se snizile.“

Ispitanici su se, bez obzira na socioekonomski status obitelji, složili oko toga da odnosi unutar obitelji utječu na motivaciju za učenje i na školski uspjeh. Uglavnom su negativnim isticali odsustvo jednog od roditelja ili svađe između roditelja. Jedan je ispitanik naveo kako je odustvo jednog roditelja zbog posla utjecalo pozitivno na njega jer shvatio da želi studirati kako bi si olakšao život u budućnosti. Jedna ispitanica je navela kako joj je nedostajao otac i kako je to bio jedan od razloga zašto je popustila u školi. Jedan je ispitanik naveo kako su roditelji stalno uspoređivali njega i brata što je utjecalo na konstantno natjecanje između njih.

12. Koliko (po Vama) dobar/loš socioekonomski status utječe na atmosferu u obiteljskom domu odnosno na roditeljsku uključenost u školovanje, koncentraciju na školske obaveze, a time i na školski uspjeh?

Polazimo pretpostavke da na atmosferu u obiteljskom domu te općenito na roditeljsku uključenost u obrazovanje njihove djece zasigurno utječe socioekonomski status obitelji. Pri tome smatramo da loša financijska situacija može kod roditelja izazvati nezadovoljstvo i u konačnici svađe koje se onda odražavaju na samu djecu te ona nisu u mogućnosti u potpunosti se prepustiti učenju ili nekim osobnim aktivnostima. U vezi s tim ispitanici koji dolaze iz obitelji višeg socioekonomskog statusa naveli su:

„Već sam prije spomenuo kako se bilo kakav loš period u obitelji direktno doticao mene… Mi nikad nismo imali financijskih problema što je svakako davalo i meni sigurnost. Siguran sam da bi takvi problemi (da su postojali) utjecali na moju koncentraciju za učenje.“

„Naša je financijska situacija bila dobra i, kao što sam prije rekla, dobila sam sve što sam željela… Novac nije bio razlog svađama i mom padu koncentracije u školi.“

„Odgajan sam tako da mi novac uvijek predstavlja sigurnost i zato sam morao završiti neki fakultet koji će biti dobro plaćen posao kasnije.“

Ispitanici koji dolaze iz obitelji srednjeg ili nižeg socioekonomskog statusa naveli su:

„Nikad nisam primijetila da su moji roditelji imali financijskih problema. Ne znam da li ih nije bilo ili su to samo skrivali od mene i brata. Imala sam financijsku sigurnost i to mi je sigurno olakšalo školovanje.“

„Mi nismo imali puno, ali nam nije ni trebalo. U to vrijeme novac nije igrao veliku ulogu u obrazovanju.“

„Nisam bila upoznata sa financijskim stanjem u obitelji pa ne mogu procijeniti da li je postojao kakav utjecaj.“

„Mislim da ne utječe direktno na odnose u obitelji i na moj uspjeh u školi, ali sigurno bi imala veće mogućnosti da je bio bolji socioekonomski status roditelja.“

„Sigurno utječe. Ako stalno gledaš roditelje kako spajaju kraj s krajem, teško da se i ti možeš koncentrirati na školu. Opet nekako mislim da je tu najvažnije kako se roditelji postave, odnosno kako djeci prezentiraju svoju neimaštinu... Ali siguran sam da dobar socioekonomski status pruža osjećaj sigurnosti u djetetu.“

„Iz ove perspektive mogu reći da dobar socioekonomski svakako pomaže, ali kao manji nisam to doživljavao kao neki važan segment u mom obrazovanju. Možda da smo bili jako siromašni to bi sigurno osjetio i doživio kao problem.“

„Nikad nisam osjećala da imamo problema sa novcem, iako danas znam da smo imali… Ali to nisam osjećala u djetinjstvu.“

Ispitanici su bez obzira na financijsko stanje obitelji navodili kako je socioekonomski status roditelja bitan, kako to stvara osjećaj sigurnosti i sigurno im je bilo lakše učiti ako su imali sve potrebno. Nekolicina ispitanika navela je kako nisu toliko bili upoznati sa financijskom

situacijom u obitelji, ali da su znali za poteškoće, da bi to utjecalo na njihovu koncentraciju u školi. Daje se zaključiti da su ispitanici koji su odrasli u obiteljima boljih financijskih mogućnosti svoj položaj smatrali sigurnim, dok ispitanici koji su odrasli u obiteljima slabijih financijskih mogućnosti uglavnom nisu osjetili posljedice manjka novca pa tako nije bilo utjecaja na njigovu predanost školi.

13. Koliko Vam je školski uspjeh i daljnje obrazovanje bilo važno te za što smatrate da je najviše na to utjecalo (obitelj, škola, vaša inteligencija i osobna motivacija)?

U radu se istražuje utjecaj socioekonomskog statusa roditelja na uspjeh učenika. No kroz čitav rad provlače se i neki drugi čimbenici koji mogu utjecati na školski uspjeh učenika poput utjecaja obitelji, škole, vršnjaka, psihofizičkih osobina učenika i dr. Ovim pitanjem želimo saznati koliko je ispitanicima zapravo bitan školski uspjeh i obrazovanje općenito, što smatraju najutjecajnijim te postoji li razlika u odgovorima između ispitanika koji dolaze iz obitelji višeg odnosno nižeg socioekonomskog statusa. Ispitanici koji dolaze iz obitelji višeg socioekonomskog statusa naveli su:

„Bilo mi je važno, ali se više podrazumijevalo da dijete doktora i završi gimnaziju i upiše dobar fakultet… Smatram da je za moj uspjeh sve podjednako bitno. Sve je to međusobno povezano i sve utječe na razvoj tebe kao osobe. Ako moram izdvojit mislim da su motivacija i psihofizičke mogućnosti najvažnije.“

„Nikad nisam pridavala ocjenama veliku važnost, za razliku od mog oca. I na kraju nisam ni upisala fakultet i radim ono što sam oduvijek htjela, „šišam“… Za svoj uspjeh smatram bitnim svoju hrabrost da se pobrinem kako bi radila ono što želim.“

„Kad te tako odgajaju onda ti i postane bitno s vremenom, tako da je za moj uspjeh u konačnici uloga obitelji najutjecajnija.“

Ispitanici čiji su roditelji nižeg socioekonomskog statusa naveli su:

„U osnovnoj školi mi je bilo važno, zato sam i prolazila sa pet. U srednjoj su mi ocjene bile manje bitne, stoga sam se manje trudila i na kraju nisam uspjela upisati fakultet koji sam željela. Počela sam radit i zanemarila više obrazovanje… Zato nekako smatram da je motivacija najvažnija jer možeš imati sve, ali ako nemaš nju teško da ćeš uspjeti.“

„Kroz osnovnu i srednju školu nisam pretjerano vodio računa o ocjenama, uvijek sam bio prosječan. U zadnjem razredu srednje škole, kada sam počeo razmišljati o fakultetu sam si dao malo više truda oko škole… Kao najvažniji utjecaj na uspjeh naveo bi motivaciju jer ona pokreće sve.“

„Nisam previše razmišljala o školskom uspjehu niti o daljnjem obrazovanju. Samo sam htjela postati medicinska sestra, što i jesam na kraju… Mislim da je glavni faktor za uspjeh inteligencija i motivacija.“

„U konačnici i ne previše. Bilo mi je, ali je s godinama i taj entuzijazam pao… Smatram da je za uspjeh važna prije svega inteligencija, motivacija, ali i socioekonomski status obitelji.“

„Bilo mi je važno. Želio sam završiti dobar fakultet i postići nešto u životu i mislim da je sve potrebno za uspjeh u životu, iako je možda motivacija najvažnija.“

„Bilo mi je jako važno. Možda zato što su mi roditelji to usadili od samo početka školovanja i trudili se stalno mi to naglašavati. Za uspjeh je najvažnija inteligencija, motivacija i uloga obitelji.“

„Kada je prošla kriza identiteta na početku srednje škole, postalo mi je jako važno i nikako nisam željela ostati na srednjoj školi, moja osobna motivacija je ono što me pokretalo u životu.“

Na temelju odgovora ispitanika primjećujemo kako su ispitanici različito percipirali važnost školskog uspjeha, bez obzira dolazili iz obitelji višeg ili nižeg socioekonomskog statusa. Kod nekih se briga za ocjene javila u drugoj polovici srednje škole, a kod nekih je bila prisutna kroz cijelo odrastanje. Neki ispitanici naveli su kako su im roditelji usadili stav da je školski uspjeh bitan i oni su to tako prihvatili. Što se tiče utjecaja na njihov uspjeh, ispitanici su se uglavnom složili da je motivacija najvažnija, ali i da svi drugi faktori imaju velik utjecaj te su zapravo svi podjednako važni za njihov uspjeh.

Na temelju provedenog istraživanja na deset različitih ispitanika, mogu se zaključiti sljedeće činjenice. Na osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje nije posebno utjecao socioekonomski status roditelja glede samog školskog uspjeha. Svi ispitanici složili su se u stavu da je motivacija jedan od najvažnijih faktora koji utječe na školski uspjeh. Uz to su navodili i inteligenciju te utjecaj obitelji kao jedan od ključnih faktora. Također su većinom isticali majku kao osobu koja im je najviše pomogla i bila podrška u izvršavanju školskih obveza. Bez obzira na socioekonomski status roditelja, ispitanici su mogli uz školu pohađati i

izvanškolske aktivnosti, neovisno o plaćanju. Svi ispitanici smatraju da se roditelji oko obrazovanja djeteta trude bez obzira na broj djece u obitelji. Normalno je da obrazovaniji roditelj očekuje i od svog djeteta isto, ali ne prisiljavaju na ono što dijete ne želi. Svi ispitanici uglavnom su se složili da njihovi roditelji, bez obzira na svoju stručnu spremu, smatraju obrazovanje bitnim u životu, ali isto tako žele da im dijete bude sretno i zadovoljno onime čime se bavi, iako se možda roditelji ne slažu uvijek s njihovim željama i odabirima. Ispitanica koja je jedinica i nema oca, naglasila je kako joj je to bio nedostatak u životu. Svi ispitanici naveli su da socioekonomski status, bilo direktno ili indirektno, utječe na obrazovanje učenika jer daje osjećaj sigurnosti. Dvoje ispitanika izjavilo je da je svoje obrazovanje steklo isključivo svojim radom i upornošću. Najljepše od svega jest to što je svaki od ispitanika, bez obzira na školski uspjeh i socioekonomski status roditelja, sretan s onim čime se trenutno u životu bavi. I još jednom, svi faktori na neki način utječu na uspjeh učenika, ali osobna motivacija je ta koja određuje visinu uspjeha i daljnji razvoj života ispitanih osoba.

7. ZAKLJUČAK

Na temelju provedenog istraživanja, kao i proučene široke literature o temi utjecaja socioekonomskog statusa na uspjeh učinka, lako se može doći do različitih mišljenja. Kroz rad su u više navrata citirani mnogobrojni autori koji su svoja istraživanja usmjerili upravo na ovu temu, a i slična su i kontradiktorna. U najvećem se dijelu sva provedena istraživanja razlikuju po uključenim varijablama u modele koji se istražuju. S obzirom na to da se već kod samog pojma socioekonomskog statusa teorije razlikuju, ne čudi činjenica da su i dobiveni rezultati istraživanja različiti. Isto tako, pojam uspjeha učenika svaki od autora tretira na svoj način. Pojedini autori istražuju utjecaj određenog predmeta na uspjeh učenika, dok drugi istražuju utjecaj roditelja i nastavnika na uspjeh učenika.

Odgoj djece jedan je od najzahtjevnijih zadataka u životu roditelja, posebice iz razloga što dijete ne odgajaju samo otac i majka, nego i okolina, u koju se ubrajaju rodbina, nastavnici i društvo koje dijete okružuje. Svatko od njih ima svoj utjecaj na djetetov rast i razvoj u većoj ili manjoj mjeri. Prvi odgoj jest onaj roditeljski u razdoblju kada dijete odgajaju prije škole, u kojem ga uče obiteljskim i životnim vrijednostima. U tom se dijelu odgoja i rodbina aktivno uključuje kroz čuvanje, ali i ljetovanja ili zimovanja na koje dijete odlazi. Nakon navršenih

šest godina kad dijete krene u školu, jedan velik dio odgoja preuzimaju i nastavnici koji svojim načinom rada djetetu kroz ocjene i ispitivanja daju znanje potrebno za život, omogućuju mu razvoj njegovih sposobnosti u smislu stjecanja znanja, vještina i umijeća, organiziranosti i samostalnosti. Kroz osnovnoškolsko obrazovanje dijete upoznaje prijatelje u kojima može vidjeti i konkurenciju i uzore te na neki način i oni utječu na njegov odgoj. Izvanškolske aktivnosti djetetu daju priliku da se kroz njih dokazuje, socijalizira te osnažuje svoje samopouzdanje. Stoga sve tri uloge, i ona obiteljska, školska i društvena imaju utjecaj na djetetovo odrastanje i obrazovanje, a time i na školski uspjeh učenika.

Socioekonomski status u obitelji često je tema raznih seminara, dijaloga, rasprava, brojna istraživanja provedena su na tu temu kao i objavljen je velik broj radova. Njime se mjeri uključenost određene obitelji u društvenu zajednicu, kao i njene financijske mogućnosti, stoga postoje obitelji s niskim i višim socioekonomskim prilikama. Postoje obitelji s visokim socioekonomskim statusom koji uživaju zbog visokog položaja u društvu, visokog obrazovanja ili jednostavno potječu iz obitelji koja ima veliko bogatstvo koje su naslijedili. Obitelji s niskim socioekonomskim statusom obično spadaju u niže slojeve društva, isto tako mogu imati visoko obrazovanje, ali ne i uživati sve povlastice ili im se jednostavno dogodila tragedija u životu pa nisu u mogućnosti ponovno se socijalizirati i raditi. Isto tako, postoje države u kojima nema velike razlike između socioekonomskih prilika u obiteljima, dok ima država u kojima su one jako izražene.

Ono što povezuje socioekonomske prilike u obitelji s uspjehom učenika jest upravo odgoj. Svakako je drugačije odrastanje djece u obiteljima koji se razlikuju po socioekonomskim prilikama. Smatra se da je u obitelji s većim socioekonomskim statusom učeniku omogućeno lakše školovanje, ima veće mogućnosti izbora te je i školski uspjeh bolji. U obiteljima s niskim socioekonomskim statusom više je djece koja imaju slabiji školski uspjeh jer su im mnoge stvari ograničene, roditelji u takvim prilikama nezadovoljniji su poslom i životom i to prenose na dijete koje postaje nezainteresirano za školu i učenje. Škola bi kod takve djece trebala primijeniti mehanizam koji ne bi stvarao razliku između djece. Bez obzira dolazi li dijete iz obitelji s nižim ili višim socioekonomskim statusom, ne bi trebala postojati prepreka u savladanju gradiva i postizanju boljeg školskog uspjeha.

No osim socioekonomskog statusa obitelji, na uspjeh učenika u velikoj mjeri utječu razni ostali faktori, kako vanjski tako i unutarnji. Od vanjskih faktora spomenuti su obitelj, škola i društvo, ali treba istaknuti i obrazovanje roditelja koje svakako ima dodatni utjecaj na dijete. Obrazovaniji roditelji svakako mogu više pomoći djetetu u rješavanju školskih zadataka i mogu na dijete prenijeti mnogo znanja i iskustva u pogledu svladavanja školskog gradiva ili odabira školskog programa. Posebno su zanimljivi unutarnji faktori, i to psihofizičke osobine učenika i osobna motivacija. Inteligencija, stečene radne navike, ali i zdravlje, osobine su i stanja na koja često se ne može utjecati ili je utjecaj jako malen. Istodobno mogu biti i ograničavajuće osobine koje djetetu u jednom stadiju ne dozvoljavaju napredak, ali mogu biti i prednosti koje dijete može iskoristiti u prave svrhe pa to može doprinijeti velikom uspjehu. No najveća od svih ipak je osobna motivacija. Ona se može naći u svim faktorima koji utječu na uspjeh učenika. Ona je jedina na koju se ne može utjecati, ali koju se može naći i u pozitivnim i negativnim stvarima. Motivacija može biti jedan od najvećih utjecaja na uspjeh učenika, bez obzira na roditelje, obrazovnu ustanovu i socioekonomski status. Motiv za učenje i za ostvarenje uspjeha učenik može naći u roditeljima, poželjeti biti uspješan kao i oni ili bolji od njih, može motiv naći u borbi za osobno zdravlje, može pronaći motiv u vršnjacima ili u nastavnicima koji ne vjeruju da je sposoban ispuniti neki zadatak. Motiv dijete može naći u nagradi koja može biti dovoljno visoka da ga potakne na ostvarenje što boljeg školskog uspjeha, ali i ako se nalazi u teškim životnim financijskim uvjetima, može ga potaknuti da se kroz uspjeh iz toga izvuče i pomogne svima oko sebe svojim znanjem i trudom. Motivacija je ta koja pokreće sve, koja dolazi iznutra i kojom samo učenik može upravljati, a sve oko njega može biti podrška i oslonac na njegovom putu do ostvarenja uspjeha.

Socioekonomski status u obitelji svakako je važan i ima utjecaj na uspjeh učenika, o čemu su napisana mnoga djela. No to nije jedini i presudan utjecaj koji određuje hoće li uspjeh učenika biti bolji ili lošiji. Kada je visok socioekonomski status u kombinaciji s visokim obrazovanjem, njegov utjecaj na školski uspjeh je veći. O uspjehu učenika ovisi niz drugih faktora, kao i same učenikove sposobnosti. Stoga se može zaključiti da je socioekonomski status utjecajan faktor na uspjeh učenika u kombinaciji sa svim ostalim. Ukoliko se promatra izdvojeno, sam za sebe, nema direktan utjecaj na uspjeh učenika.

8. LITERATURA

1) Ajduković, M. i Rajhvajn Bulat, L. (2012) Doživljaj financijskog statusa obitelji i psihosocijalno funkcioniranje srednjoškolaca U: *Revija za socijalnu politiku*, 19(3), 233-25.
2) Anić, V. (2002) Hrvatski enciklopedijski riječnik, Novi libar, Zagreb
3) Arnett, J.,J.(2004) *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties,* New York, Oxford University Press
4) Babarović, T., Burušić, J. i Šakić, M. (2009) Uspješnost predviđanja obrazovnih postignuća učenika osnovnih škola Republike Hrvatske U: *Društvena istraživanja*, 18(4-5), 673-695.
5) Baranović, B. (2014.) Važnost obiteljskog podrijetla i roda za uspjeh iz matematike i odabir srednje škole U: *Revija socijalne politike* 21(3) 285-307
6) Baucal, A., Pavlović-Babić, D. (2009) *Kvaliteta i pravednost obrazovanja u Srbiji: obrazovne šanse siromašnih.* Beograd: Ministarstvo prosvete Republike Srbije i Institut za psihologiju.
7) Baucal, A. (2006) Development of mathematical and language literacy among Roma students. *Psihologija*, 39, 207-227.
8) Baucal, A. (2012) *Uticaj socio-ekonomskog statusa učenika na obrazovna postignuća: direktni i indirektni uticaji*, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju, primenjena psihologija, 2012/1, str. 5-24
9) Baumrind, D. (1971) *Current Patterns of Parental Authority*, Developmental Psychology
10) Bilić, V. (2001) *Uzroci, posljedice i prevladavanje školskog neuspjeha*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
11) Blake, J. (1981) The Only Child in America: Prejudice versus Performance, *Population and Development Review*, 1981, Vol. 7, 43 – 51
12) Bedeniković, M. (2009) Uloga majke u školskom uspjehu djeteta U: *Školski vjesnik* 58, 3, p.331-344
13) Boudon, R. (1974) *Education, opportunity, and social inequality*. New York: Wiley.
14) Bourdieu, P. (1973) Cultural reproduction and social reproduction, in: Brown, R. (ed.): Knowledge, *Education and Social Change. London: Tavistock,* 71-112.
15) Bourdieu, P., Passeron, J. C. (1990) *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage.

16) Bourdieu, P. (1967) ‚Škola kao zaštitnik nejednakosti“ U: *Gledišta*, br. 12/1967.
17) Bowey, J. A. (1995) Socioeconomic status defferences in preschool phonological sensitivity and first-grade reading achievement. *Journal od Educational Psychology*, 87 (3), 476-487.
18) Bruner, J. (1996) *The Culture of Education*, Cambrdige, Mass: Harvard University Press.
19) Burstein, L., Fischer, K. B., & Miller, M. D. (1980) The multilevel effects of background on science achievement: A cross-national comparison. *Sociology of Education*, 53(4), 215-225.
20) Burušić, J., Babarović, T. i Marković, N. (2010) Koliko daleko padaju jabuke od stabla? Odnos obrazovnih postignuća djece i obrazovne razine njihovih roditelja U: *Društvena istraživanja*, 19(4-5), 709-730.
21) Conger, R. D., Ebert Wallace, L., Sun, Y., Simons, R. L., McLoyd, V. C., Brody, G. H. (2002) Economic pressure in African American families: A replication and extension of the family stres model. *Developmental Psychology*, 38 (2), 179-193.
22) Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (1995) Utjecaj bračnog emocionalnog sklada roditelja na školski uspjeh i ponašanje djece U: *Društvena istraživanja*, 4 (4-5), 627-639.
23) Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2003) Potpora roditeljstvu: Izazovi i mogućnosti U: *Revija za socijalnu politiku*, 10 (1), 45-68.
24) Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006) *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga.
25) Darling, N., Steinberg, L. (1993) Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113 (3), 487-496.
26) Datcher, Linda P. (1982) Effects of Community and Family Background on Achievement, *The Review of Economics and Statistics*, MIT Press, vol. 64(1), pages 32-41
27) Delač Horvatinčić, I., Kozarić Ciković, M. (2010) Povezanost samopoimanja, navika čitanja i školskog uspjeha učenika sedmog i osmog razreda osnovne škole U: *Napredak*, 151 (3 – 4) 445 – 465
28) Domović, V., & Godler, Z. (2005) Procjena učinkovitosti obrazovnih sustava na osnovi učeničkih dostignuća: Usporedba Finska - Njemačka. *Društvena istraživanja*, 14(3), 439-458.

29) Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Leiderman, P. H., Roberts, D. F., Fraleigh, M. J. (1987) The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development*, 58 (5), 1244-1257.

30) Duman, A. (2008) Obrazovanje i nejednakost dohotka u Turskoj: je li školovanje važno? *Financijska teorija i praksa*, 32(3), 373-389.

31) Fan, F.A. (2014) The Relationship Between the Socio-Economic Statusof Parents and Students: *Academic Achievements in Social Studies*; May 2012, Vol.87 Issue 1, p99-103. 5p.DOI:10.7227/RIE.87.1.8

32) Feinstein, L., Duckworth, K., Sabates, R. (2004) *A model of the inter-generational transmission of educational success.* Wider Benefits of Learning Research n.10. London: Centre for Research on the Wider Benefits of Learning.

33) Ferić Šlehan, M. (2008) Rizični i zaštitni čimbenici u obiteljskom okruženju: razlike u procjeni mladih i njihovih roditelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(1), 15-26.

34) Finn, J., & Rock, D. A. (1997) Academic success among students at risk for school failure. *Journal of Applied Psychology*, 82, 221-234.

35) Fisher, P. A., Leve, L. D., O'Leary, C. C., Leve, C. (2003) Parental monitoring of children's behavior: Variations across stepmother, stepfather, and two-parent biological families. *Family Relations*, 52 (1), 45-52.

36) Gallo, L.C. i Matthews, K.A. (2003) Understanding the association between socioeconomic status and physical health: do negative emotions play a role? *Psychological Bulletin*, 129(1), 10–51.

37) Goldin, (2007) The Race between Education and Technology: The Evolution of U.S. Educational Wage Differentials, 1890 to 2005, Working Paper 12984, Cambridge, Mass.: *National Bureau of Economic Research*

38) Gregurović, M., Kuti, S. (2010) Učinak socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće učenika: Primjer PISA istraživanja, Hrvatska 2006 U: *Revija socijalne politike* 17(2), str. 179-196

39) Havelka, N. (1990) *Efekti osnovnog obrazovanja*. Beograd: Institut za psihologiju.

40) Haralambos, M., Holborn, M. (2002) *Sociologija,* Teme i perspektive, Zagreb

41) Hayes, B., C., Miller, R., L. (1991) Intergenerational Mobility in the Republic of Ireland: Does Gender Make a Difference? *The Sociological Quarterly*, 32(4): 621-635.

42) Hill, N. E., Tyson, D. F. (2009) Parental involment in middle school: A metaanalytic assessment of the strategies that promote achievement. *Developmental Psychology*, 45 (3),740-763.

43) Ilišin, V., Bouillet, D., Gvozdanović, A., Potočnik, D. (2013) *Mladi u vremenu krize*. Prvo istraživanje IDIZ-a i Zaklade Friedrich Ebert o mladima, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb

44) Ivanović, M., Rajić-Stojanović, I. (2012) *Povezanost socioekonomskog statusa roditelja i profesionalnih namjera učenika osmih razreda osnovne škole*; Hrvatski zavod za zapošljavanje

45) Jakšić, J. (2003) Motivacija. Psihopedagoški pristup U: *Kateheza* 25(1) 5-16

46) Johnson, M. K., Crosnoe, R., Elder, G. H. (2001) Students' attachment and academic engagement: the role of race and ethnicity. *Sociology of Education,* 74, 318-340.

47) Jokić, B. i Ristić Dedić, Z. (2010) Razlike u školskom uspjehu učenika trećih i sedmih razreda osnovnih škola u Republici Hrvatskoj s obzirom na spol učenika i obrazovanje roditelja: populacijska perspektiva U: *Revija za socijalnu politiku*, 17(3), 345-362.

48) Kao, G., Thompson, J. S. (2003) Racial and ethnic stratification in educational achievement and attainment. *Annual Review of Sociology*, 29, 417-442.

49) Lacković-Grgin, K. (1977) Školska sprema roditelja i njihov stil rukovođenja djecom u porodici U: *Školski vjesnik*, 26 (4), 314-318.

50) Lacković-Grgin, K., Grgin, T., Sorić, I., Penezić, Z. (1999) *Pesonal control of development: Some correlates, sex, and age differences,* VII European Congress of Psychology, Roma, Abstract, pp.246-247

51) Lakshmi, A. R., Arora, M. (2006) Perceived parental behaviour as related to student's academic school success and competence. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 32 (1), 47-52.

52) Lam (2014) A TEORETICAL FRAMEWORK OF THE RELATION BETWEEN SOCIOECONOMIC STATUS AND ACADEMIC ACHIEVEMENT OF STUDENTS: Education, Spring 2014, Vol. 134 Issue 3, p326-331. 6p. 1 Diagram

53) Lee, V. E., Burkam, D. T. (2002) *Inequality at the starting gate: social background differences in achievement as children begin school*. Washington: Economic Policy Institute.

54) Luster, T., McAdoo, H. (1996) Family and child influences on educational attainment: A second analysis of the High/Scope Perry preschool data. *Developmental Psychology*, 32 (1), 26-39.

55) Magdol, L. (1991) *Risk factors for adolescent academic achievement.* Wisconsin Family Impact Seminars

56) Majstorović, I. (2007) Odgoj djece u obitelji – pravni aspekti U: *Dijete i društvo*, 9(2): 441-448.

57) Mandara, J. (2006) The impact of family functioning on African American males' academic achievement: A review and clarification of the empirical literature. *Teachers College Record*, 108 (2), 206-223.

58) Marković, D. i Rijavec, M. (2008) Nada, strah od ispitivanja i školski uspjeh U: *Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 9, 16, 8-17

59) Markuš, M. (2005) *Psihosocijalne determinante školskih izostanaka*. Diplomski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu.

60) Marmot, M. (2005*) The Status Syndrome: How Social Status Affects our Health and Longevity*. Nem York: Macmillan.

61) Matković, T. (2010) Obrazovanje roditelja, materijalni status i rano napuštanje školovanja u Hrvatskoj: trendovi u proteklom desetljeću U: *Društvena istraživanja*, 19(5).

62) Matešić, K.(2008) Povezanost opće inteligencije i dimenzija ličnosti sa školskim postignućem U: *Metodika* 9(2) 260-270

63) McLoyd, V.C. (1998) *Socioeconomic disadvantage and child development*, Am Psychol. 1998 Feb;53(2):185-204.

64) McNeal, R. B. (2001) Differential effects of parental involment on cognitive and behavioral outcomes by socioeconomic status. *Journal of Socio-Economics*, 30 (2), 171-179.

65) McWhirter, E. H., Rasheed, S., & Crothers, M. (2008) Effects of high school career education on social cognitive variables, *Journal of Counseling Psychology*.

66) Meyer I.W. (2007.) *Reflections on Institutional Theories of Organizations*; 9781412931236-Ch34 11/23/07 9:55 AM Page 788

67) Mušanović M., Rosić V. (1997.) Opća pedagogija, Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju, Rijeka

68) Noack, P. (2004) The family context of preadolescents' orientations toward education: Effects of maternal orientations and behavior. *Journal of Educational Psychology*, 96 (4), 714-722.

69) OECD, 2010.: PISA 2009 Results (Vol 1-5). Paris: OECD.

70) Okagaki, L., Frensch, P. A. (1998) Parenting and children's school achievement: A multiethnic perspective. *American Educational Research Journal,* 35 (1), 123-144.

71) Pahić, T., Mihaljević-Riđački i, R., Vizek-Vidović, V. (2011) Suradnja roditelja i škole u Hrvatskoj: sličnosti i razlike urbanih i ruralnih sredina U: *Sociologija i prostor*, 49 (2011) 190 (2): 165–184

72) Pavić, Ž., Vukelić, K. (2009) Socijalno podrijetlo i obrazovne nejednakosti: istraživanje na primjeru osječkih studenata i srednjoškolaca U: *Revija za sociologiju,* 40(1-2), 53-70.

73) Pavlović Babić, D., Baucal, A., 2010.: Students' socio-economic status and academic aspiration: the case of Serbia. Paper presented at the ECER 2010 Conference "Education and Cultural Change", Helsinki, Finland

74) Pehlić, I., Spahić-Jašarević, E. (2012.) *Akademska samoregulacija i učenika percepcija roditelja kao faktori školskog uspjeha*; Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici

75) Raboteg-Šarić, Z., Šakić, M. & Brajša-Žganec, A. (2009) Kvaliteta života u osnovnoj školi: Povezanost sa školskim uspjehom, motivacijom i ponašanjem učenika U: *Društvena istraživanja,* 18 (4-5), 697-716

76) Raboteh-Šarić, Z. (2002) Kvaliteta života mladih u područjima koja su stradala u ratu U: *Dijete i društvo,* 4 (1-2), 49-68

77) Reay, D. (2004) Gendering Bourdies concepts of capitals? Emotional capital, women and social class, *The sociological Review*, 52(2), 57-74

78) Rečić, M. (2003) *Obitelj i školski uspjeh učenika.* Đakovo: Tempo d.o.o.

79) Rohner, R. P. (2010) Perceived Teacher Acceptance, Parental Acceptance, and the Adjustment, achievement and behavior of school-going youths internationally, *Cross-Cultural Research,* 44 (3), 211-221.

80) Robins, S. (2014.) Letter knowledge in parent-child conversations: difeerences between families differing in socio-economic status: *Frontiers in Psychology*; vol. 5 p1-11. 11p. DOI: 10.3389/fpsyg.2014.00632.

81) Rosić, V., Zloković, J. (2003) *Modeli suradnje obitelji i škole,* Tempo, Đakovo

82) Seid, E., Mikre, F. (2008) The Teacher Relationship Behaviour and Parenting Style Correlates of students' schoolastic achievement at grade seven English. Ethiopian *Journal of Education and Sciences*, 4 (1), 39-50.

83) Sirin, S. R. (2005) Socioeconomic status and academic achievement: a meta-analytic review of research. *Journal of Educational Research*, 75, 417-453.

84) Smith, S. S., Dixon, R. G. (1995) Literary concepts of low- and middle-class four-year olds entering preschool. *Journal of Educational Research*, 88 (4),243-253.

85) Spera, C. (2005) A Review of the relationship among parenting practices, parenting style and adolescent school achievement. *Educational Psychology Review*, 17 (2), 125-146.

86) Spera, C., Wentzel, K. R., Matto, H. C. (2009) Parental aspirations for their children's educational attainment: Relations to ethnicity, parental education, childern's academic performance and parental perceptions of school climate. *Journal of Youth and Adolescence*, 38 (8), 1140-1152.

87) Steinberg, L. (2001) We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11 (1), 1-19.

88) Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M., Darling, N. (1992) Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involment and encouragement to succeed. *Child Development*, 63 (5), 1266-1281.

89) Šarić-Raboteg, Z., Sakoman S., Brajša-Žganec, A. (2002.) Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih U: *Društvena istraživanja* 11(2-3) 239-263

90) Šimić Šašić S., Klarin M., Proroković A. (2011) Socioekonomske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije kao prediktori školskog uspjeha srednjoškolaca u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji U: *Ljetopis socijalnog rada* 18 (1) 31-62, Sveučilište u Zadru

91) Šentija, J. (1980) *Opća enciklopedija*

92) Škorokov, L. (2014) *Uloga socioekonomskog statusa obitelji u objašnjenju internaliziranih i eksternaliziranih problema i školskog uspjeha kod mlađih adolescenata*, Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju, Zadar

93) Tillmann, K. (1994) *Teorije škole*, Educa, Zagreb

94) Ušakin, S. (2004) *Obiteljske spone*, zbornik, Semejnye uzy I. i II

95) Voelkl, K. E. (1995) School warmth, student participation, and achievement. *Journal of Experimental Education*, 63, 127-138.

96) Vončina, L. (2013) *Nezaposlenost kao izravan ili neizravan čimbenik rizika za zdravlje.* Sveučilište u Splitu, Split

97) Vojvodić, J. (2009) Obitelj: determinizam i slučajnost u djelima Ljudmile Ulicke, Što je obitelj? Filozofski fakultet Odsjek za istočnoslavenske jezike i književnosti, Zadar

98) Vrcelj, S. (2000) *Školska pedagogija*, (School pedagogy), Filozofski fakultet u Rijeci

99) Vrcelj, S. (1996) *Kontinuitet u vrednovanju učenikova uspjeha*, Pedagoški fakultet Rijeka

100) Vukasović, A. (1994) *Pedagogija,* treće dopunjeno izdanje, Alfa d.d., Hrvatski katolički zbor „MI", Zagreb

101) Vukasović, A (2001) Prilog određenju nastavnikove odgojne funkcije U: *Napredak*, br. 1, 44-53

102) Vukoje, I. (2007.) *Osnovne funkcije savremene porodice*. Nezavisni univerzitet Banja Luka

103) Vujić, A. (2005-2007.) Opć

104) Wadsworth, M.R., Raviv, T., Compas, B.E., i Connor-Smith, J.K (2005) Parent and adolescent responses to poverty related stress: Tests of mediated and moderated coping models. *Journal of Child and Family Studies,* 14(2), 283–298.

105) Wadsworth, M.R., Raviv, T., Compas, B.E., i Connor-Smith, J.K. (2005) Parent and adolescent responses to poverty related stress: Tests of mediated and moderated coping models. *Journal of Child and Family Studies,* 14(2), 283-298.

106) Wentzel, Kathryn R. (1998) Social relationships and motivation in middle school: The role of parents, teachers, and peers, *Journal of Educational Psychology,* Vol 90(2), Jun 1998, 202-209.

107) White, K. R. (1982) The relation between socioeconomic status and academic achievement. *Psychological Bulletin*, 913, 461-481.

108) Willms, J. D. (2002) *Vulnerable children: findings from Canada's National Longitudinal Survey of Children and Youth. Edmonton*: University of Alberta Press.

109) Willms, J. D. (2006) *Learning Divides: ten policy questions about the performance and equity of schools and schooling systems.* Montreal: UNESCO Institute for Statistics.

110) Willms, J. D. (2010) *School composition and contextual effects on student outcomes*. Teachers College Record, 112, 1008-1037.

111) Yildirim, U., Eryilmaz, A. (1999) Effects of gender, cognitive development and socioeconomic status on physics achievement. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* (15), 121-126.

112) Young, D. J., Fraser, B. J. (1993) Socio-economic and gender effects on science achievement: An Australian perspective. *School Effectiveness and School Improvement,* 4(4), 265-289. doi:10.1080 /0924345930040403

113) Zajonc, R. (1976) Family configuration and inteligence: Variations in scholastic aptitude scores parallel trends in family size and the spacing of children, *Scinece,* 228,15-21

114) Zloković, J., Rosić, V.(2002) *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*, Rijeka

115) Zloković, J.(1998) *Školski neuspjeh-problem učenika, roditelja i učitelja,* Filozofski fakultet u Rijeci, Odijel za pedagogiju, Rijeka

116) Zloković, J. (1996) Uloga obitelji u postizanju školskog uspjeha učenika U: Napredak 137(4) 415-422

117) Zrilić, S. (2005) *Deskriptivna analiza zastupljenosti stručnih suradnika u osnovnoj školi,* Zbornik radova Stručnog odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja predškolske djece, Zadar, (str. 143-151)

118) Socioeconomic Status and the Fates of Adolescents. Preuzeto s: http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1360943/

119) Education and Socioeconomic Status. Preuzeto s: http://www.apa.org/pi/ses/resources/publications/factsheet-education.aspx

120) Children, Youth, Families and Socioeconomic Status. Preuzeto s: http://www.apa.org/pi/ses/resources/publications/factsheet-cyf.aspx

121) Psihologija i Psihoterapija. Preuzeto s: http://www.psihologija.autentik.net/brak_i_porodica_porodica.php

122) Kišurek, A., Dušanić, D. (2013) Obiteljski odgoj i socijalizacija. Preuzeto s: www.mathos.unios.hr/~ddusanic/seminar/pedagogija_seminar.doc

123) Galić, M. (2013) Uspjeh u školi, Školska psihologija. Preuzeto s: http://www.istrazime.com/skolska-psihologija/uspjeh-u-skoli/

124) Ćurković, N. (2014) Školski (ne)uspjeh – što ga sve određuje? Zagreb. Preuzeto s: http://narod.hr/zdravlje/skolski-neuspjeh-sto-ga-sve-odreduje

125) Zdrav život - obiteljski časopis o zdravlju. Preuzeto s: http://www.zdrav-zivot.com.hr/
126) Vaše zdravlje. Preuzeto s: http://www.vasezdravlje.com/izdanje/clanak/333/
127) Zakon HR. Preuzeto s: http://www.zakon.hr/.
128) Nacionalna kvalifikacija zanimanja. Preuzeto s: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/269247.html